Pääkirjoitus – Editorial

Olavi Koivukangas

Pertti Virtaranta

**Kieli- ja kulttuuriperinnön tallentamisesta
Recording the Language and Cultural Tradition**

Olli Kuntalahti

**Maassamuuton ja kansainvälisen muuton
viimeaikaisia trendejä**

Kristina Stenman

**Uusi liikkuvuus ja rajanvalvontaongelmat
yhdentyvässä Euroopassa**

Antero Leitzinger

**Ulkomaalaiset Suomessa
– johdantoa immigraatiohistoriaamme****Tutkimussihteerin palsta**

Kristen Björklund

Konfresseja – Conferences**Kirjat – Books****1992****SIIRTOLAISUUS****4****MIGRATION**

Siirtolaisuus – Migration

19. vuosikerta – 19th year

Siirtolaisuusinstituutti • Migrationsinstitutet • Institute of Migration
Piispankatu 3, SF-20500 Turku, Finland
puh./tel. (9)21-317 536, fax (9)21-333 460

- *Päätoimittaja/Editor-in-Chief:* Olavi Koivukangas
- *Toimitussihteeri/Editorial Assistant:* Taimi Sainio
- *Toimittajat/Editors:* Maija-Liisa Kalhama, Krister Björklund
- *Taitto/Lay-Out:* Taimi Sainio
- *Toimituskunta/Editorial Board:* Siirtolaisuusinstituutin hallitus/
Administrative Board of the Institute of Migration
- *Tilauhint:* 40 mk/vuosi (4 numeroa), PSP Tu 495 90-3
- *Subscriptions:* Finland and Scandinavia 40 FIM,
other countries \$12.00 a year (4 issues)

Siirtolaisuusinstituutin hallitus/ Administrative Board of the Institute of Migration

Rehtori (SSKH) *Tom Sandlund*,
Åbo Akademi ja Helsingin
yliopisto, puheenjohtaja

Professori *Erkki Asp*,
Turun yliopisto

Toiminnanjohtaja *Marti Häikiö*,
Suomi-Seura r.y.

Ulkoasiainneuvos *Vilho A. Koiranen*,
Ulkoasiainministeriö

Apulaisprofessori *Olli Kultalahti*,
Tampereen yliopisto

Neuvotteleva virkamies *Risto Laakkonen*,
Työministeriö

Rakennusneuvos *Raimo Narjus*,
Suomen Maakuntien Liitto

Apulaisprofessori *Martin Panelius*,
Opetusministeriö

Ohjelmajohtaja *Aimo Pulkkinen*,
Väestöliitto

VTM *Tuula Rosas*,
Turun kaupunki

Henkilökunta/Staff

Olavi Koivukangas,
johtaja/Director

Krister Björklund,
tutkimussihteeri/Research Secretary

Maija-Liisa Kalhama,
osastosihteeri/Departmental Secretary

Seija Sirkää,
toimistosihteeri/Bureau Secretary

Taimi Sainio,
va. kirjastovirkailija/Librarian

Anne Virtanen,
toimistovirkailija/Administrative Clerk

Ismo Siira
vahtimestari/Caretaker

Tutkijat/Research Officers:

Minna Domander, Jouni Korkiasaari
Timo Virtanen, David Delafenetre (vierai-
levä tutkija Ranskasta/Visiting Scholar
from France)

Tutkimus- ja toimistoapulaiset/
Research and Office Assistants:

Leena Hastela, Tuula Närä

Siirtolaisrekisteri/Emigrant Register:

Matti Kumpulainen,
toimistosihteeri/Bureau Secretary
Sirkka-Liisa Laurila, Elisabeth Uschanov
tallentajat/Computing Officers

Kansi: Itä-Euroopan ja Baltian maat avaavat oviensa
Eurooppaan. (Kuva: Ympäristöministeriö, Esite 45,
1992)

Cover: Eastern Europe and the Baltic countries are
returning back to Europe. (Photo: Ministry of the
Environment, Brochure 44, 1992)

Katset itään

Neuvostoliiton hajoaminen ja tammikuun 1. päivänä 1993 voimaantuleva passilaki (jo NL:n aikana säädetty) ovat tuomassa ennalta arvaamattomia muutoksia Itä-Euroopan alueella tapahtuviin muuttoliikkeisiin. On arvioitu noin kymmenen miljoonan kansalaisen haluavan muuttaa pois entisen NL:n alueelta. Lähiuosien muutoksi on arvioitu lähes miljoona henkeä vuodessa.

Kun Suomen pakolais- ja siirtolaisuusasiain neuvottelukunta vieraili äskettäin Pietarissa, kaupunginjohtaja Anatoli Soltshak halusi kumota länsimaissa vallitsevan käsityksen, että miljoonat venäläiset haluaisivat lähteä siirtolaisiksi länteen. Soltshak haluaisi myös sulkea Venäjän rajat maahan pyrkiviltä pakolaisilta. Pietariin pääsevät vain kaupungin entiset asukkaat.

Erityisesti Inkerin suomalaisten keskuudessa tunnetaan suurta mielenkiintoa Suomeen muuttota kohtaan. Presidentti Mauno Koiviston huhtikuussa 1990 pitämän puheen perusteella inkeriläinen voi olla paluumuuttaja. Ehtona on se, että yksi neljästä isovanhemmasta on suomalainen. Tähän mennessä noin 7 000 suomalaissyntyistä henkilöä on muuttanut Suomeen. Inkeriläisten lukumääräksi ilmoitetaan 65 000, mutta todellinen määrä lienee huomattavasti suurempi. Inkeriläisiä on saapunut pakolaisina Pietariin myös muualta entisen NL:n alueelta, ja heidän joukossaan on niitä, joilla olisi mielenkiintoa jatkaa matkaa Suomeen saakka.

Suomella ei ole kokonaisvaltaista ja määrätietoista Inkeri-politiikkaa. Jos laajamittainen muutto tapahtuisi Suomen ehdoilla, olisiko Suomi silloin vastuussa Inkerin kansan ja kulttuurin mahdollisesta hajoamisesta? Pakolais- ja siirtolaisuusasiain neuvottelukunnan piirissä on omaksuttu periaate, että inkeriläisiä tulee sekä auttaa heidän omalla kotiseudullaan että antaa heille mahdollisuus muuttaa Suomeen. Tällöin kuitenkin heille on annettava oikeata tietoa Suomen tilanteesta, ennen kaikkea nykyisestä suuresta työttömyydestä. Inkerin suomalaisten Suomeen muuttoon ja heidän sopeutumiseensa liittyy suurta tutkimustarvetta.

Myös entisen NL:n sisäinen muuttoliike on vilkasta: noin miljoona poliittista ja ympäristöpakolaista. Venäjän 150-miljoonainen väestö on melkein lakannut lisääntymästä kaikkialle ulottuvan ympäristökatastrofin — maan, veden, ja ilman myrkyttymisen seurauksena. Ongelmien syynä on teollisuusjätteen kaataminen suoraan luontoon lähes kaikkialla. Suurin syyllinen on ollut sotateollisuus, kuten todetaan neuvostovaltion ympäristötilaa käsittelevässä raportissa viime vuodelta.

Siirtolaisuusinstituutti on tehnyt Suomen Akatemialle anomuksen Itä-Euroopan ympäristöpakolaisuuden tutkimiseksi. Tavoitteena on selvittää muuttopaine erityisesti Suomen lähialueilla Venäjällä, Baltiassa, Puolassa ja Saksan itäisissä

osissa. Keskeisenä ongelmana on se, miten ympäristötekijät liittyvät muuttoliikkeisiin ja miten ne samalla kytkeytyvät talouteen, vainoon, sotiin ja muihin perinteisiin muuttoliikkeiden syihin.

Siirtolaisuusinstituutti tulee tekemään pakolais- ja siirtolaisuusasiain neuvottelukunnalle esityksen Itä-Euroopan muuttoliikkeiden tutkimuksesta. Sen osa-alueita olisivat ympäristöpakolaisuus ja entisistä NL:n maista länteen kohdistuva muuttopaine, erityisesti v. 1993 alussa voimaan tulevan passiuudistuksen seurauksena. Inkerin suomalaiset, ja suomalaiset muissakin IVY-maissa Siperiaa myöten, sisältyisivät tutkimuskenttään. Pääsy Siperian suomalaisten luokse ja arkistojen avautuminen luovat uusia mahdollisuuksia tutkimukselle.

Myös EY:n ja OECD:n piirissä tunnetaan mielenkiintoa Itä-Euroopan muuttoliikkeitä kohtaan. Ohjelmaan sisältyvät projektit on tarkoitus toteuttaa, sikäli kun rahoitusjärjestyy, yhteistyössä Itä-Euroopan paikallisten tutkimuslaitosten ja vastaavien yhteisöjen kanssa.

Olavi Koivukangas

Looking East

The changes which the dissolution of the USSR and the new passport regulations (issued before the end of Soviet rule) will bring about in migration patterns in eastern Europe are unpredictable. The number of those wishing to move from the former Soviet Union has been estimated as around ten million, possibly at a rate of something like a million a year within the near future.

When the Finnish Refugees and Migration Commission recently visited St Petersburg, Mayor Anatoly Sobchak set out to correct the wide misconception in the West that there are millions of Russians wanting to move west. Sobchak also wanted Russia's borders closed to refugees; there is no room in St Petersburg except for those already living there.

Among the ethnic Finnish population in Ingria, however, there appears to be considerable interest in migration west. In a speech in April 1990, President Mauno Koivisto announced that Ingrians could be classified in Finland as return migrants. Later considered, if at least one of their four grandparents was Finnish. So far, about 7 000 people of Finnish origin have moved to Finland. The Ingrian population is quoted as 65 000, but the true figure is probably somewhat higher; Ingrian refugees have also arrived in St Petersburg from other regions of the former USSR, and some of these are probably also interested in continuing as far as Finland.

Finland has not yet worked out a coherent policy on Ingria. If a large-scale migration were to take place, on the terms laid down by Finland, would Finland then be responsible for the possible collapse of the Ingrian people and culture? In the view of the Finnish Refugees and Migration Commission, Finland needs to extend aid to Ingrians both within their own home territory and also through opportunities to migrate to Finland. Potential migrants, however, should be given accurate information about the current situation in Finland, especially about the high rate of unemployment. There is an urgent need for more research on Ingrian migration to Finland and their assimilation to Finnish society.

Moreover, extensive migration is also taking place within the former Soviet Union, with about a million political and environmental refugees. The ex-Soviet population is estimated at about 150 million, but as a result of pollution of the land, the water, and the atmosphere, it has virtually ceased to increase, since industrial waste has almost everywhere simply been dumped into the natural environment. The greatest offender was the military industrial complex, as was reported last year in a Soviet report of enquiry into the state of the environment.

The Institute of Migration has applied to the Academy of Finland for a research grant to study eastern European environmental refugees, in order to determine the extent of pressures for migration within the region impinging on Finland, especially in Russia, the Baltic states, Poland, and eastern Germany. The central problem concerns how environmental factors affect migration and how they interact with economic, persecution, war, and other more conventional factors encouraging migration.

The Institute of Migration will therefore be submitting an application to the Refugees and Migration Commission for funds for a more extensive study of migration in eastern Europe, concentrating on environmental refugees, and on pressures for migration west from the countries of the former USSR, especially once the new passport legislation comes into force at the beginning of 1993. The research brief would also include the Ingrian Finns, and other Finnish populations within the CIS, including Siberia. Access to the Siberian Finns and the opening of the Soviet archives are providing new opportunities for research.

Eastern European migration is also arousing concern within the European Community and the OECD; and if funds are granted, it is intended that the projects outlined here should be carried out in collaboration with local research institutes and organizations in eastern Europe.

Olavi Koivukangas

Kieli- ja kulttuuriperinnön tallentamisesta

Suomalaisten ominaislaatua, identiteettiä, on valaistu tänä itsenäisyystemme 75-vuotisjuhlavuonna morin tavoin. Ilahduttavaa on, että ulkosuomalaiset ovat olleet juhlinnassa mukana sekä kotimaissaan että mieluisina vieraina täällä ”vanhassamaassa”.

Juhlavuosi keskittyy *juuriimme*. Teema on erittäin ajankohtainen, useastakin syystä. Mainitsen niistä kaksi.

Viime aikoina sukusiteet ovat valitettavasti höltyneet. Nyt on selviä merkkejä siitä, että kiinnostus sukujuuriin ja kulttuuriperintöömme on kasvamassa. Tänä vuonna sukuja on Suomessa koontunut enemmän kuin koskaan aikaisemmin. Ilahduttavan muutoksen kärkeissä ovat havaintojeni mukaan sukurakkaat siirtokarjalaiset ja länteen — Ruotsiin ja Amerikkaan — muuttaneet siirtolaiset. He eivät halua vieraantua suvustaan.

Toisena esimerkkinä juuret-teeman ajankohtaisuudesta mainitsen inkerinsuomalaiset. ”He eroavat maailman kaikista muista suomalaisista siinä, että he ovat joutuneet kansana, yhteisönä, ihmisryhmänä, johdonmukaisen vainon kohteeksi.” Näin sanoo, hyvin perustellen,

Kirjoittaja on Helsingin yliopiston suomen kielen emeritusprofessori, akateemikko Pertti Virtaranta.

tohtori Martti Häikiö, Suomi-Seuran toiminnanjohtaja.

Vasta nyt ovat inkerinsuomalaiset nykyisillä asuinpaikoillaan Inkerinmaalla, Karjalan tasavallassa ja muualla Vanäjälä Siperiaa myöten saamassa takaisin sitä identiteettiään, jonka he Neuvostoliitossa 1930-luvulla ja sen jälkeen menettivät. Vasta nyt he *uskaltavat* etsiä juuriaan.

Tehokkaasta tiedon pimityksestä esimerkki syksyltä 1986. Olin silloin TV-ryhmän kanssa Pohjois-Inkerissä. Paikalliseksi yhdyshenkilöksi määrätty op-
paamme asui Pietarissa ja oli suorittanut sikäläisessä yliopistossa loppututkimon. Hän ei ollut koskaan koulussa tai yliopistossa tai muutenkaan kuullut puhuttavan inkeriläisistä eikä sellaisesta maankolkasta kuin Inkerinmaa, jossa hän siis oli kuitenkin koko ikänsä elänyt ja jossa hän meidän ryhmämme kanssa joutui nyt olemaan useita päiviä työskentelyämme valvomassa. Näin tarkoin koko nimikin, Inkerinmaa, on onnistuttu häivyttämään ihmisten mielistä.

Valtameren taakse muuttaneilla suomalaisilla on ollut omat vaikeutensa, mutta he eivät ole kokeneet sitä mitä inkerinsuomalaiset. He ovat voineet, seurausiksi pelkäämättä, pitää yhteyttä ”vanhaanmaahan”, joka on heille näyttänyt parhaita puoliaan. Mutta nuo amerikkais-
serkkujen vierailut ovat merkinneet paljon myös meille suomensuomalaisille.

Heidän kauttaan me aikanaan saimme tervetullutta tietoa suuresta maailmasta, ja sitä tietoa on täällä myös voitu hyödyntää. Omalla tavallaan he ovat avartaneet näkenyksiämme.

Tänä vuonna on valmistunut Siirtolaisuusinstituutin kustantamana "Amerikansuomen sanakirja". Kertoisin mielelläni vähän tämän hieman poikkeavan sanakirjan syntyvaiheista.

Prof. Virtaranta kirjoittamassa omistuskirjoitusta Amerikansuomen sanakirjaan. Kuva: Helmi Virtaranta.

Herätteen Pohjois-Amerikkaan siirtyneiden suomalaisten kielen tutkimukseen sain keväällä 1958, jolloin oslolainen professori Knut Bergsland oli luennoimassa Helsingin yliopistossa. Hän kertoi amerikannorjaan kohdistuneesta tutkimustyöstä ja kehotti minua panemaan alulle amerikansuomen tallentamisen mitä pikimmin. Vuonna 1964 nostin esille amerikansuomen tutkimisen tarpeellisuuden Valvojaan kirjoittamassani artik-

kelissa "Valtamerentakainen työmaa". Tähdensin myös aineksen yleislingvivistä merkitystä, sen arvoa kielikontaktien tutkimukselle sekä sitä, että amerikansuomalaisten kielen tallennus on epäilemättä yhtä suuressa määrin *asian* tallentamista. Kerätty aines valaisisi amerikansuomalaisten ja heidän lähtöseutujensa henkistä perinnettä, samoin kuin siirtolaisuuden historiaa, sellaistaakin josta asiakirjat ovat vaihi. Vetoavan puheenvuoroni päätin seuraavasti: Ehkä aika on kypsä sillekin ajatukselle, että retkikunnan työkenttään liitettäisiin myös maasta lähteneet ruotsinkieliset, joiden osuus valtamerentakaisen siirtolaisten joukossa on varsin suuri.

Kun opetusministeriöstä viestitettiin, että hanke mahdollisesti saisi tukea, ryhdyin valmisteluihin siltä pohjalta, että tutkimusryhmämme olisi kolmihenkinen ja että matka kestäisi kaksi kuukautta. Alkuperäiseen suunnitelmaan kuului työskentely myös Suomesta Amerikkaan muuttaneiden ruotsinkielisten parissa. Tämä osa suunnitelmasta jäi kuitenkin toteutumatta siitä syystä, että muutenkin hyvin niukaksi mitoitetusta kustannusarviosta tuli hyväksytyksi vain osa. — Mainitsen tässä, että tutkimusmatka suomenruotsalaisten siirtolaisten pariin toteutui vuonna 1971 professori Lars Huldénin johdolla.

Ensimmäinen kielitieteellinen tutkimusmatka tehtiin kesällä 1965. Matkakumppaninani oli Lauri Karttunen, joka on jäänytkin Amerikkaan. Hän toimii nykyään Stanfordin yliopistossa Kaliforniassa kielitieteen professorina.

Tämä ensimmäinen matka oli seuraavien siemen. Näillä matkoilla, vuosina 1975 ja 1980, minulla oli kumppaneina Hannele Jönsson-Korhola, joka aikanaan oli Minnesotan valtionyliopiston suomen kielen lehtorina, sekä Maija Kainulainen ja Maisa Martin, jotka taas kumpikin ovat

toimineet lehtoreina Lakeheadin yliopistossa Thunder Bayssä, Kanadassa.

Kaikki amerikansuomen ääninauhat ovat Suomen kielen nauhoitearkistossa Helsingissä. Niiden määrä nousee tätä nykyä 650 tuntiin; suurin osa on tallennettu näillä kolmella tutkimusmatkalla.

Heti ensimmäisellä tutkimusmatkallani kiinnostuin ennen muuta sellaisista sanaston seikoista, jotka poikkesivat suomensuomalaisesta kielenkäytöstä tavalla tai toisella. Minulla on ollut apulaisia, jotka ovat litteroineet ääninauhoja ja poimineet juuri tällaista sana-ainesta. Sanakirjan aineistoa ovat suuresti kartuttaneet myös ne oppilaani Helsingin yliopistossa, joiden laudaturtutkielmat ovat käsitelleet amerikansuomea.

Monien toisaalle suuntautuneiden töiden takia amerikansuomen sanakirja jäi 1980-luvun alkuvuosina aivan taka-alalle, ja ehkä se olisi jäänyt kokonaan valmistumatta, elleivät amerikan- ja australiansuomea tutkivat maisterit Hannele Hentula, Hannele Jönsson-Korhola, Maija Kainulainen ja Maisa Martin olisi pyytäneet minua suunnittelemansa tutkimushankkeen johtajaksi. Kun sitten Suomen Akatemia myönsi hanketta varten taloudellista tukea neljäksi vuodeksi, niin tilanne parani ratkaisevasti. Ryhmämme kokouksissa on käsitelty sen jäsenten tieteellisiä töitä, toinen toistaan tukien. Sangen tervetullutta tukea olen minäkin saanut varsinkin sanakirjaa viimeistellessäni.

Paitsi ryhmältämme olen saanut paljon apua maisteri Meri Puromieheltä, joka oppilaistani ensimmäisenä valmisti amerikansuomea käsittelevän pro gradu-tutkimuksen (1968). Sanakirjatyöhön perehtyneenä hän on lukenut sanakirjan vedoksia ja tehnyt niihin korjausehdotuksia, jotka olen yleensä ottanut varteen. Kokonaan hänen työtään on englantilainen viitehakemisto sanakirjan lopussa.

Maisteri Puromiehen osuus koko sanakirjassa on siis huomattava.

Suomi-Seuran luvattua taloudellista tukea sanakirjan tietokäsittelyyn sain tähän työhön rouva Isabella Holmströmin. Hän osoitti ihailtavaa pitkämielisyyttä käsikirjoituksen jatkuvasti muuttuessa.

Kiitokset kohdistan kaikille niille sadoille amerikansuomalaisille, jotka tavalla tai toisella ovat edistäneet työtäni keskustelukumppaneina. Valtamerentakaisille maanmiehille ja heidän "misiksiilleen" olen kiittolisuudenvelassa myös heidän luonaan nauttimastani vieraanvaraisuudesta. He ovat minua ja kumppaneitani majoittaneet *petiruumassaan*, milloin *alalattialla* milloin *upsteella*, tarjonneet *lunssia* ja *äpylipaita* ynnä *mustikkajelillä fillattuja kukeksia* kahvin kanssa, sekä *kaarallaan* kuljettaneet. Monet ovat myös vastanneet kirjekyselyihini, paljon vaihua nähden.

Siirtolaisuusinstituutti otti sanakirjan julkaisuohjelmaansa jo vuonna 1975. Suomi-Seura myönsi vuonna 1977 painatuskuluja varten 25 000 markkaa. Nämä varhaiset luottamuksen osoitukset työtäni kohtaan ovat minulle olleet vuosi vuodelta kasvanut painolasti, josta vasta nyt olen vapautunut. Siirtolaisuusinstituutin johto on kaiken aikaa suhtautunut työhöni suopeasti, vaikka sen valmistuminen on viivästynyt vuodesta toiseen. Toivon, ettei sanakirja tuota murheita instituutille myöskään taloudellisessa mielessä, vaan löytää tiensä amerikansiirtolaistemme, heidän sukulaistensa ja ystäviensä käyttöön.

Artikkeli perustuu akateemikko Pertti Virtarannan Turussa Sukumessuilla 30.7.1992 pitämään juhlapuheeseen.

Pertti Virtaranta

Recording the Language and Cultural Tradition

During this 75th anniversary of Finnish independence, Finnish identity has been explored in many different ways. It is particularly gratifying that the Finns abroad have played such an active part in the celebrations, both within their home countries overseas and here in the Old Country.

A special focus in the celebrations has been on our roots. This is a highly relevant theme, for several reasons, one of which is the present disturbing weakening of family ties. There are now clear signs, however, of increasing interest in family roots and cultural heritage. This year has seen more clan gatherings in Finland than ever before. The evidence indicates that it is the Karelian migrants (traditionally very clan-conscious), and the Finns who have migrated west to Sweden and America, who have been in the forefront of this welcome development. They do not wish to lose their roots.

As a second example of relevance of roots, one could mention the Ingrians. "They stand out from all other Finns in the world," comments Dr Martti Häikiö, Executive Director of the Suomi Society, with good justification, "in this respect: that they have been subjected as a people, a community, and a human group, to systematic persecution".

Only now are the Ingrians, in their homes in Ingria, in the Republic of Karelia, and elsewhere in Russia, including Siberia, able to reconstruct that iden-

tity which they were denied under the Soviet Union in the 1930s and thereafter. Only now can they dare to seek for their roots.

Let me cite an example from 1986 of the suppression of information, when I was then in northern Ingria with a TV team. The person appointed as our guide lived in St Petersburg (Leningrad), and had graduated from the university there. Our guide had never, either at school or at university, heard of the Ingrians or of a region called Ingria, despite actually living in the region and now being responsible for working with us for several days and overseeing our work. That is how efficiently even the name of Ingria has been erased from people's memories.

Those Finns who emigrated overseas have certainly faced their own difficulties, but they have never had to undergo what the Ingrians have been through. They have been able, without fear of reprisals, to maintain contacts with the Old Country, which has shown them her finest face. Those visits by our Finnish-American cousins have also meant a great deal to us Finns in Finland as well. Through them, we have gained access to welcome information about the wide world, from which we have been able to benefit. In their own way, our cousins have extended our horizons.

This year, the Institute of Migration has published my "Dictionary of American Finnish", and I would like to tell

something about the origins of this unusual dictionary.

I first became interested in the language of the Finnish emigrants in spring 1958, when Professor Knut Bergsland, from the University of Oslo, gave a visiting lecture in Helsinki. He described the research being done into the Norwegian spoken in America, and urged me to start as soon as possible to record the Finnish spoken by Finnish emigrants in America. In 1964, I argued the need for a study of Finnish American in an article about overseas fieldwork in the magazine "Valvoja", emphasizing the importance of such material from the perspective of general linguistics, its use for the study of language contacts, and the fact that the recording of Finnish American speech would also in equally great measure be the recording of content. The material gathered could provide insight into the cultural traditions of the Finnish-Americans and their regions of origin, and into aspects of migrant history which the history books ignored. The article closed with an appeal to extend the research to include the Swedish-speaking emigrants, who constituted a very large proportion of those who left Finland for overseas.

When the Ministry of Education indicated that funding for this project might be forthcoming, I started to plan a research expedition, to comprise three persons and last maybe two months. Originally, it was also intended to work with Swedish-speaking emigrants in America; but this part of the project had to be abandoned, for only a small part of the funding application was approved. In 1971, however, a study of the Swedish-speaking emigrants was carried out under Professor Lars Huldén.

The first linguistic expedition was carried out in summer 1965, when I was accompanied by Lauri Karttunen, who

subsequently settled in America, where he is a professor of linguistics at Stanford University in California.

This first journey provided the stimulus for later ones in 1975 and 1980, when I was accompanied by Hannele Jönsson-Korhola (sometime Lecturer in Finnish at the University of Minnesota), and by Maija Kainulainen and Maisa Martin, who have both taught at Lakehead University in Thunder Bay in Canada.

All the tapes of American Finnish have been deposited at the Tape Archives of Finnish in Helsinki. By now, they consist altogether of 650 hours, mainly recorded on these three expeditions.

Right from the beginning, what caught my attention were the various ways in which American Finnish vocabulary diverged from Finnish in Finland. I have been helped by assistants, who have transliterated the tapes and picked out precisely these features. The material for the Dictionary has also been greatly helped by all my MA students at the University of Helsinki who have studied American Finnish in their dissertations.

Owing to pressure of work which took me in quite different directions, the Dictionary of American Finnish was pushed aside during the early 1980s, and it might indeed never have been completed, had not Hannele Hentula, Hannele Jönsson-Korhola, Maija Kainulainen and Maisa Martin invited me to become the supervisor of their planned project for the investigation of Finnish in Australia and America. With a four years' funding grant from the Academy of Finland, the project was placed on a much firmer footing. Within the project, we have examined the scholarly research of each of the members, in a spirit of warm collaboration; and I have received valuable help in the compilation of the Dictionary.

Ceremonial Publication of the Dictionary of American Finnish by Pertti Virtaranta , July 30, 1992 in Turku. Photo: Helmi Virtaranta.

Outside this group, I have also received extensive assistance from Meri Puromies, the first of my students to write her MA thesis on American Finnish, back in 1968. With her lexicographical experience, she has read through the proofs of the Dictionary and made many suggestions for improvement, most of which have been adopted. She is also solely responsible for the English index, and her contribution to the Dictionary is very considerable.

With the aid of a grant from the Suomi Society, it also became possible to employ Mrs Isabella Holmström to work on the computerization of the Dictionary. She has shown admirable patience with the constant emendations to the manuscript.

A warm word of thanks is also due to all those Finnish-Americans who have contributed to the Dictionary through their hours of conversation, their generous hospitality, and their correspondence.

The Institute of Migration first announced the publication of the Dictionary in 1975, and the Suomi Society granted FIM 25 000 towards the publishing costs. Over the years, I have become acutely aware of the obligation arising from those early demonstrations of support, which only now has been fulfilled. The Institute of Migration has shown great understanding for all the delays in the compilation of the Dictionary. I therefore sincerely hope that the Dictionary will now not be a financial burden to the Institute, but will find its way to use both among our Finnish-American cousins and among their relatives and friends.

The article is based on the speech given by Professor Pertti Virtaranta, Academician, at the Family Fair in Turku on July 30, 1992.

Maassamuuton ja kansainvälisen muuton viimeaikaisia trendejä

Muuttoliike on herkkä yhteiskunnallisten muutosten mittari. Hyvät ajat houkuttelevat ihmisiä etsimään entistä parempia asuntoja ja työpaikkoja. Huonot ajat pakottavat liikkeelle. Tällöinkin voidaan etsiä parempaa, mutta usein kysymys on elämisen mahdollisuuksien turvaamisesta.

Muuttoliikettä tutkitaan paljon. Tiedämme siitä varsin monia asioita. Niinpä pystymme muuttovirtoja ja niiden ominaisuuksia tutkimalla kertomaan yhtä ja toista siitä, mitä ympärillämme on tapahtumassa. Muuttovirtojen rakenteet ja suunnat ovat erilaisia nousu- ja laskukausiina. Lähtö- ja paluumuuttajien vertailu voi kertoa meille, mitä muutoksia on meneillään. Muuttaja kertoo omasta suhteestaan ympäristön tapahtumiin ”jaloillaan”. Hän lähtee tai tulee riippuen siitä, minkälaisiin johtopäätöksiin tapahtumat ovat hänet saaneet. Muuttopäätös on yleensä valinta monien vaihtoehtojen joukosta — parhaimmaksi arvioitu. Niinpä tällaisten muuttojen tarkastelu kertoo meille ihmisten usein varsin pitkän ja pe-

rusteellisen harkinnan tuloksen. Muuttopäätösten antama tieto on paljon luotettavampaa kuin gallup-kyselyjen. Muuttaja maksaa itse mahdollisesta virheratkaisustaan — epäonnistunut muutto johtaa ns. korjaavaan uudelleenmuuttoon, joka voi olla paluuta entiselle paikkakunnalle tai lähtöä jonnekin muualle. Tämä aina maksaa — tavalla tai toisella.

Muuttovirrat toimivat siis ajan hengen kuvaajina. 1970-luvun sosiaalinen luonne tasapainotti alueellista väestökehitystä. 80-luku olikin jo huomattavasti vähemmän ”sosiaalinen”. Tehokkuudesta tuli ajan henkeä kuvaava ilmaisu. Tehokkuusajattelu johti tuloksellisuuden painottamiseen. Tulosajattelu ja tulosbudjetointi on tämän ajattelun konkreettinen ilmentymä. Tämä sinänsä hyvä ajattelu-tapa on johtanut kilpailun kiristymiseen. Julkinen hallinto kilpailee olemassaolostaan entistä tasavertaisemmin yksityisen sektorin kanssa. Julkinen hallinto ei voi enää kasvaa, siellä ei synny uusia työpaikkoja. Kasvun on tapahduttava yksityisellä sektorilla, yrityksissä. Niissä tapahtuvat muutokset näkyvät työpaikkojen syntymisenä tai häviämisenä. Yksityisestä sektorista työmarkkinoineen on tullut entistä selvemmin alueellisten muuttovirtojen pääsäätelijä.

Erilaisten muuttajaryhmien vertailu antaa tietoa muuttoliikkeen kautta tapahtuvista väestönmuutoksista. Paluumuut-

Apulaisprofessori Olli Kultalahti Tampereen yliopiston aluetieteen laitokselta toimii parhaillaan Suomen Akatemian varttuneena tieteenharjoittajana. Hänen tutkimuskohteenaan on Suomen viimeaikainen kansainvälinen muuttoliike.

tajat muodostavat oman erityisryhmänsä tulomuuttajista. He ovat lähteneet paikakakurnalta ja palaavat syystä tai toisesta takaisin. 1980-luvun lopun ja 1990-luvun alun kehitystrendit kasinovuosien kautta lamaan antavat erityisen mielenkiintoisen lähtökohdan muuttovirtojen tarkastelulle. 1990-luvun tulevat kansainväliset muutokset eivät tule ainakaan vähentämään muuttoliiketutkimuksen antaman tiedon merkitystä.

1980-luvun muuttoliikkeen erityispiirteitä

Suomalaisen yhteiskunnan muutos toisen maailmansodan jälkeen on ollut erittäin nopeaa. Sotakorvaukset ja Korean sota käynnistivät teollisuuden nousun, joka päättyi 1960-luvulla taloudellisen nousukauden myötä voimakkaaseen muuttoliikkeeseen. Maaseudun tyhjeneminen alkoi. 1970-luku toi öljykriiseineen taloudellisen laskukauden vuosikymmenen puolivälin jälkeen. Alueellinen väestönkehitys tasaantui, keskikokoisten ja osin pienempienkin kuntien väestömäärä kasvoi. 1980-luku oli vaihteleva. Vuosikymmenen alun tasainen väestönkehitys kääntyi pitkän taloudellisen nousukauden aikana epätasaisemmaksi. Uusimaa ja erityisesti pääkaupunkiseutu jatkoivat nopeata kasvuaan. Vuonna 1989 koettiin oloissamme harvinaisen muuttoliikevirtojen suunnan muutos. Uusimaa ei enää saanutkaan kaikilta muilta lääneiltä muuttovoittoa. Esimerkiksi Hämeen läänin nettovoitto Uudeltamaalta oli runsaat tuhat henkilöä. Uudenmaan muuttovoitto kasvoi kuitenkin jälleen vuoteen 1991 mennessä.

1980-luvun muuttovirrat alenivat vuotta 1983 lukuunottamatta varsin tasaisesti vuoteen 1985 saakka (Kuva 1). Tämän jälkeen maassamuutto alkoi vilkastua näkyen mm. edellä mainittuna

keskittymisenä Uudellemaalle. Kasinotulous vuosina 1987–1988 vilkastutti muuttoliikettä väliaikaisesti. Vuosikymmenen vaihteeseen tultessa ja laman alkaessa muuttovilkkaus oli palannut alemmalle tasolle. Ennakkotiedot osoittavat, että ensimmäisenä varsinaisena lamavuotena 1991 muuttovilkkaus laski erittäin voimakkaasti. Syvenevä taloudellinen lama näyttää laskevan sitä edelleen, sillä vuoden 1992 ensimmäisen neljänneksen ennakkotiedot viittaavat siihen, että kuntien välinen muuttoliike pienenee myös kuluvan vuoden aikana.

Taloudelliset vaihtelut ja muuttokäyttäytyminen

Useimmat ihmiset muuttavat elämänsä aikana monta kertaa, jotkut ehkä vain kerran. Useampaan kertaan muuttavia nimitetään uudelleenmuuttajiksi, he voivat olla paluumuuttajia tai edelleenmuuttajia. Näitä muuttoreittejä kutsutaan ao. ihmisten muuttohistorioiksi. Tiedämme paljon enemmän ns. kertamuuttoista kuin useamman muuton muuttohistorioista.

Suomalainen tilastointi on ainutlaatuista koko maailmassa. Tilastokeskuksella on rekisteritietoja muuttajien muuttoreiteistä Suomessa, Suomesta ulkomaille ja ulkomailta Suomeen. Väestölaskennat, muuttotilastot ja työssäkäyntitilastot antavat tietoa muuttajien ominaisuuksista, kuten iästä, perheen koosta, koulutuksesta ja ammatista. Pohjoismaiden ulkopuolella tällaisia tietoja ei ole mahdollista saada. Esimerkiksi Yhdysvalloissa tilastointi perustuu otantaan, jolloin yksittäisiä muuttohistorioita ei pystytä vastaavalla tavalla kartoittamaan.

Seuraavassa on tarkasteltu vuosina 1987–1990 muuttaneiden, vähintään 15 vuotta täyttäneiden, Suomen kansalais-

ten muuttohistorioita ryhmiteltynä sen mukaan, miten usein he muuttivat tarkastelun kohteena olevana vuonna:

- *Kertamuuttajat*, jotka muuttivat ainoastaan kerran.

- *Edelleenmuuttajat*, jotka muuttivat joko yhden tai useamman kerran. He asuivat kyseisen vuoden lopussa eri kunnassa kuin vuoden alussa.

- *Paluumuuttajat*, jotka muuttivat yhden tai useamman kerran ja palasivat vuoden loppuun mennessä ensimmäiseen lähtökuntaansa.

Uudelleenmuutto — oli se sitten edelleenmuuttoa tai paluuta takaisin — merkitsee aina sitä, että ensimmäinen muutto joko ei ole onnistunut tai sen on tarkoitettukin olevan välietappi matkalla kohti pysyvämpää asuinpaikkaa. Normaali urakehitysikin voi edellyttää useampia muuttoja lyhyehkön ajan kuluessa. Epäonnistuneille muutoille on kehitelty erilaisia tulkintamalleja. Puhutaan tiedon merkityksestä. Mikäli asianomaisella on riittävästi tietoa muuton kohdealueesta, hän pystyy jo ennen muuttamista arvioimaan ainakin kohtuullisessa määrin, vastaako alue hänen ja perheen tulevia tarpeita. Niin sanottua "korjaavaa" muuttoja ei silloin todennäköisesti tarvita. On havaittu, että pitkälle koulutetuille tällaisen tiedon saanti on yleensä helpompaa kuin vähemmän koulutusta saaneille. Niinpä erityisesti pitkänmatkan muutoissa koulutettujen paluumuutto on epätodennäköisempää kuin muiden.

Yhden vuoden ajanjakso on liian lyhyt varsinaisen uudelleenmuuton tarkasteluun. Se antaa kuitenkin mahdollisuuden kartoittaa ns. "nopeita korjaavia muuttoja". Taulukosta 1 havaitaan, että kunakin vuonna muutti uudelleen noin 10 000 ihmistä (noin 7 % kaikista asuinkuntaa vaihtaneista). Edelleenmuuttajia oli enemmän kuin paluumuuttajia.

Paluumuuttajien määrä oli suurimmillaan vuonna 1990, vaikka tällöin kunnasta toiseen muutto kokonaisuudessaan laski. Kyseisenä vuonna olivat selvät merkit tulevasta lamasta jo nähtävissä. Monet tutkimukset ovatkin osoittaneet, että taloudellisen laskukauden aikana palataan useammin kuin muulloin entiseen, ilmeisesti turvallisemmaksi koettuun, ympäristöön.

Taulukko 1. Vuosina 1987–1990 kunnasta toiseen muuttaneet 15 v. täyttäneet suomalaiset

	Kerta- muuttajat	Paluu- muuttajat	Edelleen- muuttajat
<i>Lukumäärä</i>			
1987	146 284	3 825	5 360
1988	154 290	4 094	6 071
1989	147 207	3 907	6 074
1990	13 869	4 150	5 961
<i>25–44 -vuotiaiden osuus (%) kussakin muuttajaryhmässä</i>			
1987	53	42	54
1988	64	54	67
1989	60	47	61
1990	55	43	55
<i>Naimisissa olevien osuus (%) kussakin muuttajaryhmässä</i>			
1987	39	20	31
1988	39	20	32
1989	38	22	30
1990	35	23	30
<i>Korkean asteen koulutusta saaneiden osuus (%) kussakin muuttajaryhmässä</i>			
1987	15	7	14
1988	15	6	14
1989	15	8	14
1990	12	6	10

Ikä, siviilisäätö ja koulutus näyttävät vaikuttavan muuttokäyttäytymiseen (Taulukko 1). Parhaassa työiässä olevia eli 25–44 -vuotiaita oli suhteellisesti vähiten paluumuuttajissa. Useimmat tähän ikäryhmään kuuluvat näyttävät valinneen onnistuneen muuttokohteen jo en-

simmäisellä muuttokerralla (kertamuuttajat) tai he ovat muuttaneet edelleen johonkin uuteen kohteeseen. Tarkempi analyysi osoitti, että nuorimpaan ikäryhmään (15–24 -vuotiaat) kuuluvat olivat innokkaimpia paluumuuttajia. Erityisen paljon heitä oli toisaalta vuonna 1987 ja toisaalta vuonna 1990. Viimeksi mainittua vuotta koskeva tulos viittaa siihen, että alkava lama on selvimmin vaikuttanut työelämän alkuvaiheissa olevien paluumuuttoon.

Perheen on useissa tutkimuksissa todettu vaikeuttavan muuttamista. Kahden ihmisen on huomattavasti vaikeampi saada sopivaa työpaikkaa uudella paikkakunnalla kuin yhden. Niinpä ei ole yllättävää, että naimisissa olevien osuudet ovat varsin alhaisia jokaisessa muuttore ryhmässä ja erityisesti uudelleenmuuttajien ryhmissä (Taulukko 1). Heidän osuutensa ei vaihtele vuosittain kovinkaan paljoa.

Korkeakoulutusta saaneet palaavat harvoin lähtöpaikkakunnalleen. Ilmiö liittyy todennäköisesti edellä mainittuun urakehitykseen. On mielenkiintoista havaita, että vuonna 1990 heidän osuutensa laski kaikissa muuttajaryhmissä, eniten edelleenmuuttajien joukossa. Edellinen vuosi oli vielä voimakkaan taloudellisen kasvun aikaa, bruttokansantuote kasvoi yli viisi prosenttia ja työttömyysaste oli 3,5%. Vuonna 1990 työttömyysaste pysyi vielä yhtä alhaisena, mutta bruttokansantuotteen kasvu kutistui noin puoleen prosenttiin (Suomen Tilastollinen Vuosikirja 1991). Työmarkkinatilanteen vaikeutuminen on ilmeisesti ollut estämässä korkeasti koulutettujen muuttoa — ja erityisesti nopeata edelleenmuuttoa.

Suomi kansainvälisessä muutossa

Kansainvälinen muutto 80-luvulla myötäili taloudellisia suhdanteita mielenkiin-

toisella tavalla. Vuosikymmenen alussa maan rajojen ylittäminen oli varsin vilkasta. Maahanmuuttajia oli tuolloin noin 6 000 enemmän kuin maasta lähtijöitä (Kuva 2). Koko vuosikymmenen ajan maahanmuuttajia oli enemmän kuin päinvastaiseen suuntaan menijöitä. Maahanmuuttajien määrä laski kuitenkin vuosikymmenen alkuvuosina tasaisesti, maastamuuttajien määrä puolestaan jonkin verran nousi. Mielenkiintoisinta on, että kasinotalouden vuosina 1987–88 maahanmuuttajien määrä oli alimmillaan, maastapoistujien määrä korkeimmillaan. Taloudellisesti vilkkaan kauden olisi voinut odottaa johtavan päinvastaiseen tulokseen.

Syitä kasinovuosien vähäiseen muuttovilkkauteen voidaan kuitenkin löytää eri tahoilta. Taloudellinen kuumeneminen oli eräänlainen rahamarkkinoiden vapautumisesta johtuva "kupla", joka ei antanut tuotannolliselle toiminnalle pysyviä kasvuedellytyksiä. Kulutuskysynnän kasvu johti mm. asuntojen hinnan nousuun, mikä oli omiaan vaikeuttamaan maahanmuuttajien tuloa. Erityisesti tämä näkyi pääkaupunkiseudulla, joka on myös kansainvälisen muuton tärkeimpiä kohteita maassamme.

Miksi sitten maasta poistuminen oli vilkasta noina vuosina? Eräitä mahdollisia selityksiä on helppo löytää. Rahamarkkinoiden äkillinen vapautuminen lisäsi voimakkaasti kulutusta. Se antoi ihmisille uusia toimintamahdollisia, valinnan vaihtoehtoja. Muuttaminen on yksi vaihtoehto ratkaista olemassa olevia ongelmia tai löytää jotain parempana pidettyä. Entistä useammat ihmiset ehkä näkivät maastamuuton uutena mahdollisuutena. Lisäksi käytettävissä olevan rahamäärän näennäisen nopea kasvu vähensi muuttokustannusten ja muuttamisen synnyttämän epävarmuuden aiheuttamaa riskiä. Kolmantena selityksenä voi-

daan mainita ns. suhteellinen turhautuneisuus. Olosuhteiden parantuminen nostaa yleensä ihmisten tavoitteita. Halutaan enemmän kuin ennen, koska erilaiset asiat näyttävät olevan paremmin saatavissa. Tavoitteet nousevat usein nopeammin kuin todellinen tilanne paranee. Niinpä oma asema saatetaan kokea olosuhteiden kohoamisesta huolimatta suhteellisesti huonompana kuin ennen. Muutto nähdään entistä parempana vaihtoehtona ratkaista tavoitteiden ja todellisuuden välinen ristiriita. Näitä tulkintamalleja tukee muun muassa se, että vähiten koulutetut muuttivat ulkomaille kaikkein vilkkaimmin. Heidän muuttointonsa laski myös erittäin jyrkästi seuraavina vuosina (Kuva 3). Korkeakoulutusta saaneiden maastamuutto vilkastui vasta vuonna 1989. Heidänkin muuttointonsa laski jo seuraavana vuonna.

Taulukosta 2 nähdään, että perusasteen ja keskiasteen koulutusta saaneiden maastamuuton voimakas lasku vuosina 1989 ja 1990 johtuu siitä, että Ruotsiin muutettiin vähemmän kuin ennen (Taulukko 2). Sen sijaan korkeakoulutusta saaneiden muutto Ruotsiin väheni vasta vuonna 1990 — ja silloinkin suhteellisen vähän. Maastamuutto EY-maihin vuosina 1988–1990 pysyi varsin tasaisena kaikissa koulutusryhmissä.¹ Korkeakoulutusta saaneet muuttivat kuitenkin suhteellisesti useimmin näihin maihin. Tämä on mielenkiintoinen ilmiö siinä mielessä, että se osoittaa integroituvan Euroopan houkuttelevan erityisesti korkeasti koulutettua väestöä maastamme. Korkeamman asteen koulutusta saaneita on väestössämme lukumääräisesti vähemmän

kuin muita, joten em. ilmiö näkyy lähinnä suhteellisissa luvuissa.

Taulukko 2. Suomalaisten (15 v. täyttäneiden) maastamuutto eräille alueille vuosina 1988–1990 koulutustason mukaan

	1988	1989	1990
<i>Perusasteen koulutusta saaneiden muutto</i>			
Ruotsiin	1 965	1 642	1 346
EY-maihin	206	231	240
Muihin maihin	282	224	169
Yhteensä	2 453	2 097	1 755
<i>Keskiasteen koulutusta saaneiden muutto</i>			
Ruotsiin	2 066	1 760	1 457
EY-maihin	426	414	407
Muihin maihin	507	469	314
Yhteensä	2 999	2 493	2 178
<i>Korkeamman asteen koulutusta saaneiden muutto</i>			
Ruotsiin	278	298	239
EY-maihin	156	238	198
Muihin maihin	224	168	149
Yhteensä	658	734	586

Vähäisestä maahanmuutosta johtuen kansainvälinen muutto oli kokonaisuudessaan pienintä kasinotalouden vuosina 1987–88 (Kuva 4). Maahanmuuttajien määrä kasvoi tasaisesti vuosikymmenen loppupuolella. Vuosi 1991 oli poikkeuksellinen, sillä maahanmuuttajia oli moninkertaisesti enemmän kuin maasta lähtijöitä. Entisen Neuvostoliiton alueilta oli eniten tulijoita, jotka eivät olleet Suomen kansalaisia (Kuva 5). Suomessa ei tilastoida maahan muuttavia etnisten ryhmien

1 Maastamuuttajien koulutustieto on edellisen vuoden lopun tilanteen mukainen, joten muuttovuoden aikana suoritettuja mahdollisia tutkintoja ei ole voitu huomioida. Tämän vuoksi taulukossa esitetyt lukumäärät ovat jonkin verran todellisuutta pienemmät.

mukaan, joten esim. inkeriläisiä ja virolaisia (ennen Viron itsenäistymistä) ei pystytä tilastoissa erottelemaan. On kuitenkin arvioitu, että noin 10 000 inkeriläistä paluumuuttajaa on viime vuosien aikana saapunut Suomeen. Jos tämä pitää paikkansa, vuoden 1991 aikana entisen Neuvostoliiton alueelta muuttaneista on todennäköisesti valtaosa inkeriläisiä. Euroopan maista (pääasiassa Ruotsista) oli runsaasti suomalaisia paluumuuttajia. Euroopasta, Afrikasta ja Aasiasta muutti kustakin noin 2 000 ulkomaalaista Suomeen.

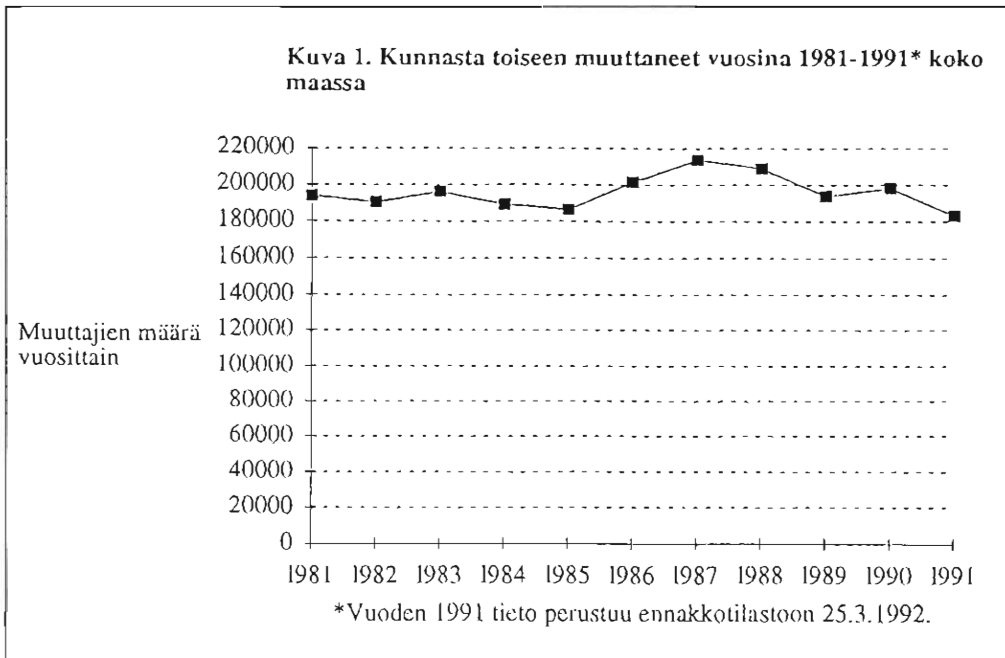
Euroopan maat (pääasiassa Ruotsi) olivat vuonna 1991 suomalaisten lähtijöiden suurimman kiinnostuksen kohteita (Kuva 6). Myös lähes tuhat ulkomaalaista poistui maastamme johonkin muuhun Euroopan maahan. Euroopan ulkopuolelle muutti vain muutampia kymmeniä tai satoja ihmisiä. Suomeen tuli vuonna 1991 enemmän muuttajia kuin täältä lähti pois (Kuva 7). Muuttovoiton aiheuttivat

ulkomaalaiset muuttajat, eivät enää aikaisempaan tapaan suomalaiset paluumuuttajat.

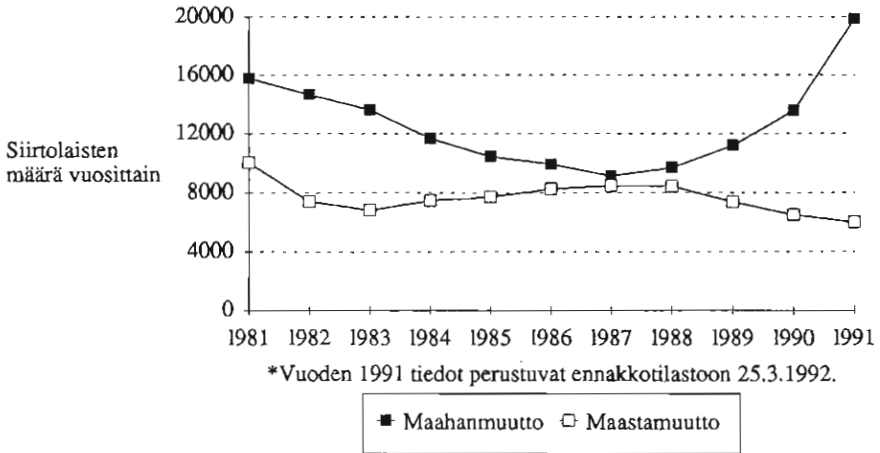
Euroopan integraatio vaikuttaa Suomen siirtolaisuuteen. Ruotsi oli edelleen vuonna 1991 tärkein Suomeen suuntautuneen muuton lähtömaa. EY-maista muutti myös vajaat tuhat suomalaista ja lähes yhtä monta muunmaalaista (Kuva 8). Samat alueet ovat myös Suomesta lähteneiden muuttokohteita (Kuva 9).

Suomalaisten paluumuuttajien ansiosta saimme Ruotsista muuttovoittoa. Sen sijaan menetimme maanmiehiämme EY-maihin vuonna 1991 enemmän kuin alueelta palasi takaisin. Ulkomaalaisia muutti Suomeen EY-maista niin paljon, että se riitti korvaamaan suomalaisten aiheuttaman muuttotappion (Katso kuvat 8 ja 9).

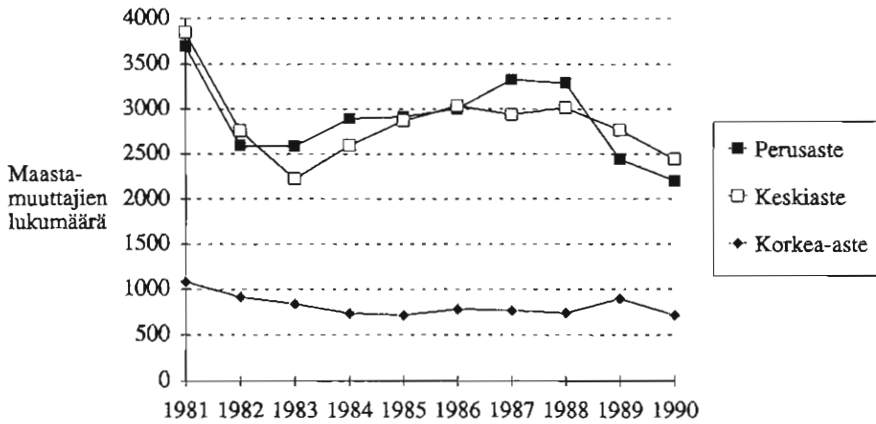
Kansainvälistä muuttoa kuvaavat tilastot osoittavat, että elämme tällä hetkellä mahdollisesti voimakkaankin väestönmuutoksen alkuvaiheita.

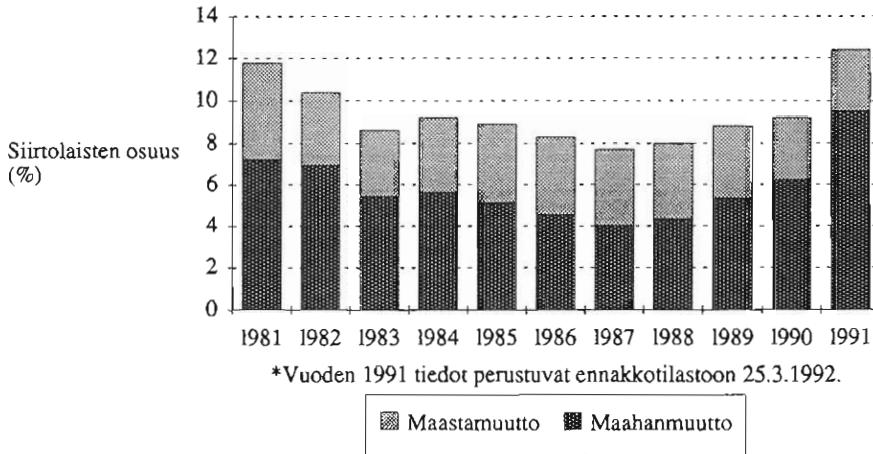
Kuva 2. Maahanmuuttaneet ja maastamuuttaneet siirtolaiset vuosina 1981-1991* koko maassa

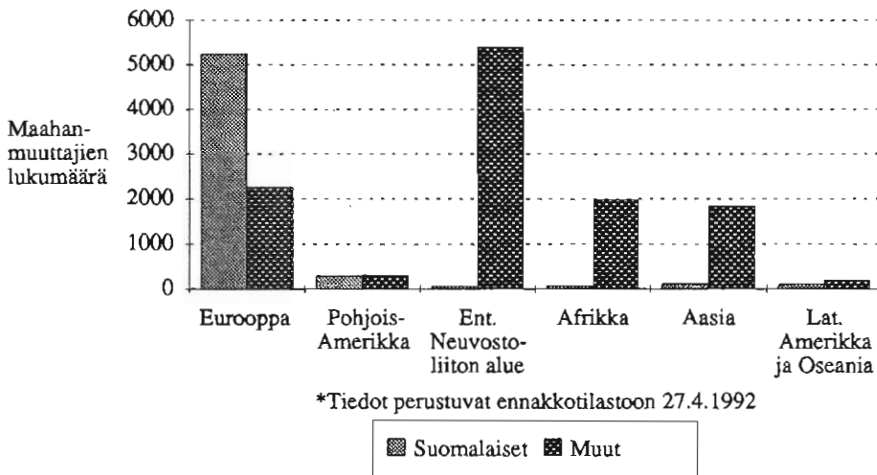
Kuva 3. Maastamuuttaneet koulutustason mukaan vuosina 1981-1990 koko maassa

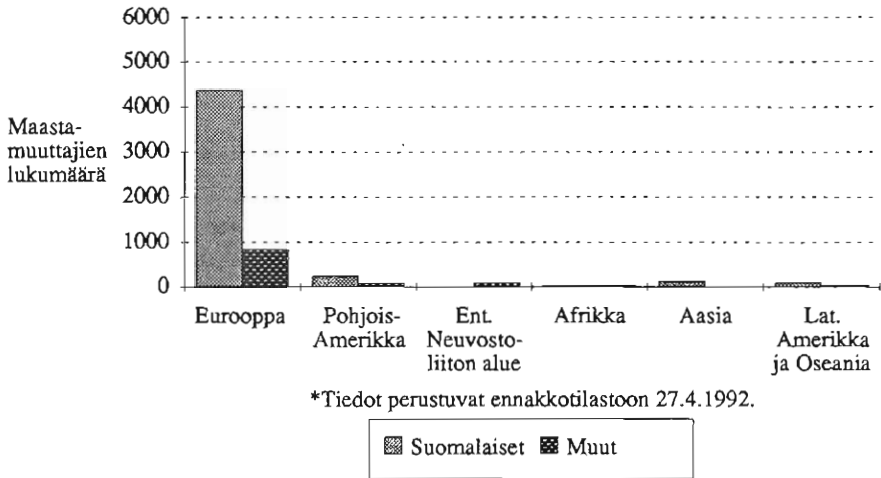
Kuva 4. Kansainvälisen muuton osuus koko muutosta vuosina 1981-1991*

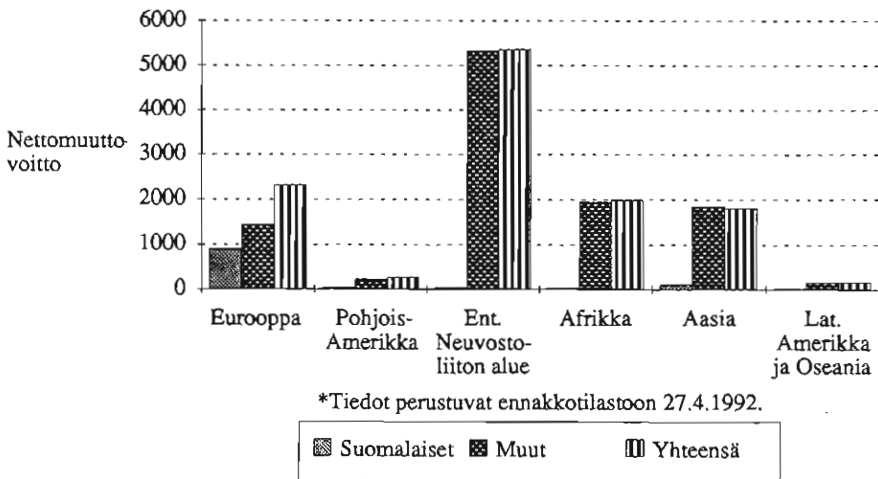
Kuva 5. Maahanmuutto Suomeen lähtöalueittain vuonna 1991*

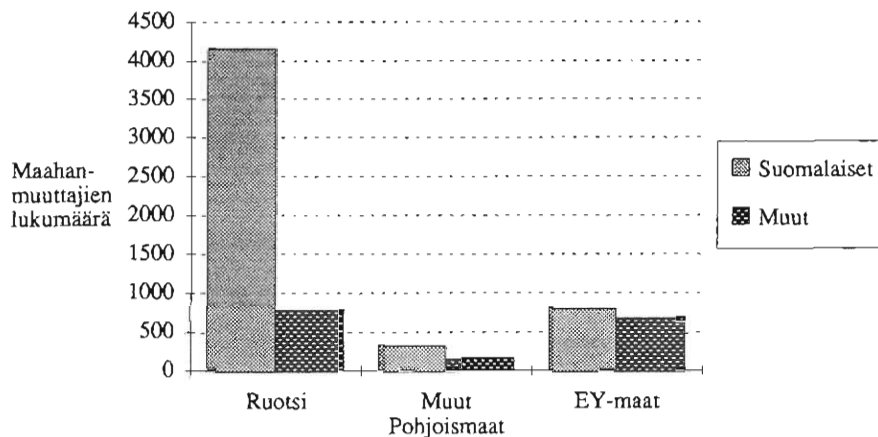
Kuva 6. Maastamuutto Suomesta kohdealueittain vuonna 1991*

Kuva 7. Nettomaahanmuutto alueittain vuonna 1991*

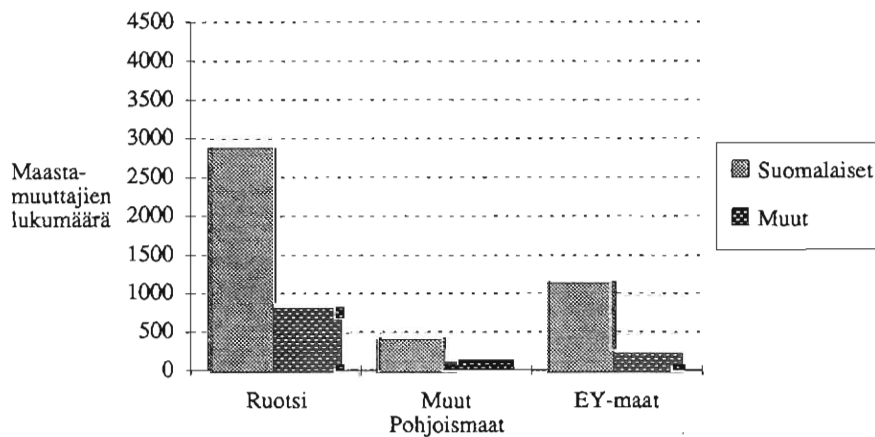

Kuva 8. Maahanmuutto Suomeen eräiltä lähialueilta vuonna 1991*

*Tiedot perustuvat ennakkotilastoon 27.4.1992.

Kuva 9. Maastamuutto Suomesta eräille lähialueille vuonna 1991*

*Tiedot perustuvat ennakkotilastoon 27.4.1992.

Perinteinen siirtolaisuus Suomesta on pienentymässä. Se on antamassa tilaa toisaalta eri maiden mullistusten aiheuttamille pakolaisvirroille ja toisaalta uuden aikaisten kansainvälisten työvoimamarkkinoiden työntekijävirroille.

Muuttajien "muotokuvia" 1980-luvun alusta

Perinteinen siirtolaisuus on pääosiltaan ollut Ruotsista tapahtuvaa suomalaista paluumuuttoa, samoin kuin muuttoa Ruotsiin. Tähän on liittynyt myös varsin ammattitaitoisen työvoiman liikkuvuutta. Ei ole syytä olettaa, etteikö tämäntyyppinen siirtolaisuus jatkuisi myös tulevaisuudessa. Kansainvälistyvien suurten suomalaisten yritysten ns. sisäiset työvoimamarkkinat ovat vahvistuneet 1980-luvulla koko maassa. Suuret suomalaiset yritykset ovat EY:n aluepoliittisen tuen vuoksi tekemässä suuria investointeja mm. Portugaliin. Tällä hetkellä on kuitenkin niukasti tietoa käytettävissä siitä, miten johtajien ja erikoisasiantuntijoiden väliaikainen sijoittuminen ulkomaille tytäryritysten tai vastaavien palvelukseen näkyy koko maan kansainvälisessä muuttoliikkeessä, puhumattakaan pienempien alueiden siirtolaisuudesta. Todennäköisesti sen merkitys on huomattavinta suurten väestökeskusten alueilla Etelä-Suomessa.

Väestönkehitys oli 1980-luvulla vaihtelevaa. Vuosikymmenen alku oli tasaisen kehityksen aikaa. Pitkä taloudellinen kasvu johti vuosikymmenen puolivälin jälkeen alueellisesti epätasaisempaan kehitykseen. Rahamarkkinoiden vapautuminen ja sen aikaansaama ylikuumennut taloudellinen tilanne näkyi myös poikkeuksellisinä muuttovirtoina. Vuosikymmenen lopulla alkanut ja nopeasti lamaksi syventynyt taloudellinen laskukausi muutti muuttovirtojen luonnetta.

Esimerkiksi vuonna 1991 suomalaiset paluumuuttajat eivät enää muodostaneet suurinta maahanmuuttajaryhmää. Muutoksen voimakkuutta lisäsivät entisten sosialististen maiden mullistukset ja josain määrin jo eurooppalainen yhdentymiskehitys, jotka kummatkin ovat heijastuneet kansainvälisessä muuttoliikkeessä.

Emme siis voi puhua yhdestä muotokuvasta; niitä on useampia. Erityisesti tämä näkyy kansainvälisessä muuttoliikkeessä. Vieraan maan kansalaisia asuu maassamme muutamia kymmeniä tuhansia. Heidän osuutensa on Euroopan alhaisin. Monissa arvioissa on todettu, että Suomeen on tuskin odotettavissa suuria muuttovirtoja ETA- tai EY-jäsenyyden vuoksi. Määrällisesti pienetkin muutokset ovat kuitenkin homogeenisessä väestössämme suhteellisesti suuria.

Erään aikaisemman tutkimukseni mukaan EY-maihin muutti 1980-luvun alussa paljon pitkälle koulutettuja ihmisiä, jotka olivat todennäköisesti useassa tapauksessa suomalaisen kansainvälistyvän yrityksen työntekijöitä. Ruotsi oli tuolloin vielä perinteisemmän siirtolaisuuden kohdemaana. Sinne muuttaneet olivat keskimääräisesti vähemmän koulutettuja ja he olivat suhteellisen usein lähöisinä Etelä-Suomen ulkopuolisilta maaseutualueilta.

1990-luku tulee tuomaan kansainväliin muuttovirtoihin muutoksia. Tämä on helppo sanoa, mutta paljon vaikeampaa on ennustaa minkälaisia muutokset tulevat olemaan. ETA-sopimus ja mahdollinen Euroopan Yhteisön jäsenyys poistavat muodolliset esteet sekä työvoiman liikkumiselta rajojen yli että koulutuksen hankkimiselta siinä maassa, missä kukin näkee sen parhaimmaksi. Kansallisiin piirteisiin, kuten kieleen ja kulttuuriin liittyvät esteet poistuvat tästä huolimatta parhaimmillaankin vain vähitellen.

Yhtä tyyppillistä kansalliset rajat ylittävää muuttajaa ei siis voida määritellä. Sen sijaan voidaan hahmotella eräitä tyyppi-ryhmiä. Mainittakoon esimerkinomaisesti seuraavat:

- "Perinteinen" suomalainen siirtolainen, joka lähtee Etelä-Suomen ulkopuolella sijaisevalta maaseudulta. Hän ei ole erityisen pitkälle koulutettu. Huomattava osa tähän ryhmään kuuluvista siirtolaisista jää pysyvästi uuteen kotimaahansa. Tämän ryhmän koko pienenee 1990-luvulla.
- Suomalainen siirtolainen, joka ei ole erityisen pitkälle koulutettu, mutta on erityisalan ammattilainen. Huomattava osa tähän ryhmään kuuluvista siirtolaisista jää enemmän tai vähemmän pysyvästi uuteen kotimaahansa. Tämän ryhmän kokoa 90-luvulla on vaikea arvioida. ETA-sopimus ja Suomen mahdollinen EY-jäsenyys antavat tälle ryhmälle edellytyksiä työpaikkaan EY-maissa, mutta erityisesti kielelliset esteet ovat todennäköisiä. Muuttajien määrä riippuu myös EY-maiden työllisyystilanteesta, mikä on tällä hetkellä heikko.
- Kansainvälistyvien suuryritysten suomalainen työntekijä, joka on korkeissa johtotehtävissä tai omaa korkeatasoista erityisosaamista. Hän on koulutettu, lähtee suuresta väestökeskuksesta, työskentelee entisen työnantajansa ulkomaisessa tytäryrityksessä ja palaa todennäköisesti muutaman vuoden kuluuttua takaisin entistä korkeampaan asemaan emoyhtiössä. Tämän ryhmän koko kasvaa 1990-luvulla.
- EY-maiden korkeakouluissa opiskelevat suomalaiset nuoret. Heidän määränsä tulee 1990-luvulla lisääntymään voimakkaasti. Oma mielenkiintoinen kysymyksensä on, mihin he rekrytöityvät valmistumisensa jälkeen. On voitu todeta, että Suomessa korkeakoulu-

paikkakunta säätelee ainakin ensimmäisen työpaikan sijaintialuetta. Työpaikka sijaitsee usein joko korkeakoulupaikkakunnalla tai ympäröivässä maakunnassa. Ns. "aivovuodon vaara" saattaa ollakin suurempi juuri ulkomailla opiskelevien suomalaisten jäämisessä korkeakoulumaahan kuin jo pitempään suomalaisessa työelämässä toimineiden siirtymisessä EY-maihin.

- EY-maiden yritystoiminnan laajeneminen Suomeen — ehkä vähäininkin — johtaa eritasoisten työntekijäryhmien maahanmuuttoon. Toinen ulkomaalaisten maahanmuuttoryhmä liittyy ulkomaisten yritysten ulkopuolisten työntekijöiden hakeutumisenä suomalaisille työmarkkinoille. Kummankaan ryhmän ei oleteta ainakaan 1990-luvulla kohoavan EY-maissa kovinkaan merkittäväksi. Sen sijaan muuttopaineet entisestä Itä-Euroopasta ovat suuret.
- Inkeriläiset paluumuuttajat, joiden määrä pysyy huomattavana ja mahdollisesti lisääntyy.
- Pakolaiset, joiden määrä lisääntyy.
- Laittomasti maahan tulleet ja/tai jääneet, joiden määrä lisääntyy.

1990-luvun muuttoliiketutkimuksen suuria kysymyksiä ovat edellä mainittujen muuttajaryhmien määrien muuttuminen koko maassa ja Suomen eri osa-alueilla. Perinteiset siirtolaiset ovat lukumääräisesti todennäköisesti vähenemässä, erikoisosaamista omaavien määrä vastaavasti nousemassa. Ulkomaalaisten määrät nousevat kansainvälistymisen myötä. Tärkeimpiin tutkimuskohteisiin kuuluu nuorten opiskelijoiden opiskelu ulkomailla ja erityisesti valmistumisen jälkeinen rekrytöityminen työmarkkinoille. Missä määrin Suomi pystyy houkuttelemaan tällaiset työmarkkinoille astuvat nuoret takaisin kotimaahan?

Kristina Stenman

Uusi liikkuvuus ja rajan valvontaongelmat yhdentyvässä Euroopassa

Uusi vuosi lähestyy. EY:n yhteismarkkinoiden — ja samalla myös hyödykkeiden, palvelujen, pääoman ja työvoiman vapaan liikkuvuuden — tulisi toteutua 1.1.1993 ETA-alueella. Maiden välinen rajavalvonta poistuu, ja sen sijaan kontrollia vahvistetaan nk. Euroopan ulkorajoilla ja ilmeisesti myös valtioiden sisällä. Millaisia tulevat olemaan eurooppalaisen yhteistyön muodot nimenomaan ihmisten liikkuvuuteen liittyen, ja mitä ne tulevat merkitsemään kolmansien maiden kansalaisille, etenkin turvapaikanhakijoille? Mitä voidaan ajatella tästä kehityksestä suhteessa Suomen ulkomaalaispolitiikkaan?

Eurooppalainen yhteistyö ulkomaalaispolitiikan alueella

Ulkomaalaisten maahantulo ja maassa-oleskelu ovat asioita, joita valtiot ovat pitäneet keskeisenä osana suvereniteettiaan. Euroopan yhdentymisen myötä valtiot luovuttavat osan tästä suvereniteetista salliessaan EY-/ETA-maiden työvoimalle oikeuden liikkua vapaasti alueen sisällä. ETA-alueen väestö on jokaisessa ETA-maassa oman maan kansalaisten kanssa hyvin pitkälti tasavertaisessa asemassa, ja varsinaiset ulkomaalaiset ovat

OTK Kristina Stenman, lakimies, Pakolaisneuvonta ry.

kolmansien maiden — siis muiden kuin ETA-maiden — kansalaisia.

Varsinaisen ulkomaalaispolitiikan osalta integraatiokehitys on ollut hidasta. EY-maat ovat halunneet pitää ohjat tiukasti omissa käsissään yhteisön ulkopuolelta tulevien osalta. Niinpä EY:n komissio on tehnyt erillisen päätöksen siitä, ettei se pyri tuottamaan varsinaista EY-lainsäädäntöä koskien muiden kuin EY:n kansalaisten maahantuloa ja maassa-oleskelua.

Maidenvälisen rajavalvonnan poistuminen on kuitenkin koettu osittain ongelmalliseksi kysymykseksi, jossa kansainvälinen yhteistyö on välttämätöntä, vaikka EY-tason säätelyä ei tällä alueella ole haluttu. Erilaisissa työryhmissä onkin 1980-luvun puolivälistä asti käyty monenvälisiä neuvotteluja rajattoman Euroopan käytännön toteutuksesta. Työryhmät ovat käsitelleet ennenkaikkea poliisiyhteistyötä huumeiden salakuljetuksen, kansainvälisen rikollisuuden ja terrorismin ehkäisemiseksi (esim. TREVI-ryhmä) sekä siirtolais- ja pakolaispolitiikkaa (maahanmuuttoa käsittelevä ad-hoc-ryhmä).

Näillä rajavalvonnan poistumiseen liittyvillä aloilla jos missään voidaan puhua demokraattisesta vajeesta. Työ tapahtuu suljetuissa ministeri- tai virkamieskokouksissa, joiden päätöksiin EY:n elimillä (esim. europarlamentilla) ei ole

mitään vaikutusvaltaa. Schengen- ja Dublin-sopimukset ovat näiden suljettujen kokousten tuotoksia, ja ne on tuotu kansallisille parlamenteille ratifioitaviksi vailla mahdollisuutta tehdä muutoksia tai varauksia sopimusten sisältöön. Kyseiset sopimukset koskevat mm. EY-maiden välisten rajojen valvonnan poistamista ja EY:n ulkorajojen valvonnan tehostamista, sekä sen määrittelemistä missä EY-maassa turvapaikanhakijan tulee jättää turvapaikkahakemuksensa.

Maastrichtin sopimus merkitsee kuitenkin tässä suhteessa suunnanmuutosta. Sopimuksessa todetaan, että sopimusvaltiot pyrkivät yhtenäistämään viisumi- ja pakolaispolitiikkaansa. Euroopan unioniin luotaisiin yhtenäisviisumi, ja viisumimääräyksistä koko unionin alueella päätettäisiin vuodesta 1996 lähtien enemmistö päätöksillä ministerikomiteassa. Viisumi- ja pakolaiskysymysten käsitteilyn tuominen EY:n elimiin voisi olla tärkeä askel avoimempaan politiikkaan. Toisaalta nämä kysymykset ovat niitä, joihin Tanska on vaatinut Maastricht-sopimuksessa muutoksia pari viikkoa sitten, joten on vielä vaikea arvioida EY-elinten merkitystä näillä alueilla.

ETA-sopimus ei sinänsä sisällä säännöksiä yhtenäisestä viisumi- tai pakolaispolitiikasta, vaan säätelee ETA-alueen työvoiman ja heidän perheidensä vapautta liikkumista. Suomessa katsotaan kuitenkin jo eteenpäin, kohti aikaa jolloin mekin olemme EY:n jäseniä, ja tästä syystä EY:n sisäiset keskustelut heijastuvat meillekin. Siirtolais- ja pakolaispolitiikasta keskustellaan tänään myös monella eurooppalaisella ja kansainvälisellä forumilla, joihin Suomi osallistuu yhdessä EY- ja muiden teollisuusmaiden kanssa. Näitä ovat esimerkiksi CAHAR, Euroopan neuvoston pakolaisoikeudellinen ryhmä, sekä nk. hallitustenväliset epäviralliset konsultaatiot.

Eurooppalaisen yhteistyön piirteitä ulkomaalais- ja pakolaispolitiikassa

Eurooppalaisen yhteistyön merkittävin motiivi on pitkälti ollut taloudellinen, vaikka myös Euroopan poliittista ja kulttuurista yhteyttä on painotettu. Rajojen poistaminen EY- ja ETA-alueelta nähdään ennen kaikkea tapana poistaa kaupalta turhat esteet ja byrokratia. Tässä katsantotavassa työvoiman liikkuvuuskin palvelee ensisijaisesti markkinoita. EY:n alkuaikoina vapaa liikkuvuus koskikin nimenomaisesti työvoimaa, ei siis työntekijän perhettä, ei eläkeläisiä, ei opiskelijoita. Nykyään kuitenkin työvoima nähdään laajemmin, joten ETA-sopimus merkitsee käytännössä vapautta liikkuvuutta kaikille ETA-maiden kansalaisille. Näin ETA-maiden kansalaiset jäävät varsinaisen ulkomaalaispolitiikan ulkopuolelle.

Niin EY:ssä kuin ETA:ssa on jakomielinen suhtautuminen liikkuvuuteen: toisaalta talousalueen sisällä liikkuvuus — myös työvoiman — on toivottava asia. Kolmansien maiden kansalaisten liikkuvuus nähdään hyvin kriisipainotteisesti: EY-maat keskustelevat ennen kaikkea toimenpiteistä, joilla voidaan rajoittaa ehtymättömältä vaikuttavaa kolmansien maiden kansalaisten vyöryä. Itä- ja Keski-Euroopasta tai kehitysmaista saapuvat ihmiset nähdään uhkana yhteiskuntajärjestykselle vähän samalla tavalla kuin säteilyonnettomuudet, kansainvälinen huumekauppa tai ennen muinoin heinänsirkat.

Periaatteessa kaikissa EY- ja EFTA-maissa on tällä hetkellä siirtolaissulku, joten lähes ainoa keino asettua alueelle on saapua joko pakolaisena tai avioliiton kautta. Tämä merkitsee myös sitä, että koska ihmiset kaikista esteistä huolimatta liikkuvat, Euroopassa on tänään varsin paljon laittomia siirtolaisia. Osa heistä on

ehkä alun perin saapunut turvapaikanhakijana, mutta huomattava osa on saapunut vartavasten "pimeitä" töitä tekemään.

Vaikka Maastricht-sopimuksessa siis todetaan myös ulkomaalaispolitiikan kuuluvan integraatiokehityksen piiriin, ei pakolais- tai ulkomaalaispolitiikan substanssista juurikaan eurooppalaisilla foorumeilla ole toistaiseksi keskusteltu. Tärkeitä sisältökysymyksiä pakolaispolitiikan osalta ovat mm. turvapaikkamenettely, kriteerien määrittely turvapaikan tai muun suojelun myöntämiselle ja vastuunjako pakolaistilanteissa. Ulkomaalaispolitiikan osalta esimerkiksi ulkomaalaisten sosiaaliset ja poliittiset oikeudet, muukalaisvihan leviämisen estäminen ja siirtolaiskiintiöiden kehittäminen olisivat keskeisiä aiheita, ja Maastricht-sopimus linjaakin kehitystä tämänkaltaiseen suuntaan.

Uhkapainotteinen lähestymistapa muiden kuin EY- tai ETA-maiden kansalaisten liikkuvuuteen aiheuttaa sen, että yhteisessä EY:n ulkomaalaispolitiikassa on toistaiseksi keskitytty pohtimaan lähinnä ulkorajojen valvontaa ja keinoja maiden sisäisen valvonnan lisäämiseksi. Schengen-sopimuksessa sopimusvaltiot sitoutuvat tehostamaan liikkuvien yksiköiden tapahtuvaa rajavalvontaa. Monessa EY-maassa keskustellaan mm. pakollisen, sormenjäljin varustetun henkilöllisyystodistuksen käyttöönotosta.

Vaikka eurooppalaisten yhteiskuntien vakaus ja turvallisuus on valtioille hyvin luonteva prioriteetti, ulkomaalaisten, ja etenkin turvapaikanhakijoiden, tarkastelu ensisijaisesti turvallisuuskysymyksenä merkitsee varsin merkittävää uudelleenorientaatiota eurooppalaisessa ihmisoikeusajattelussa. Ei ole niin väliä vaikka joltakin pakolaiselta estetään väärennetyn viisumin vuoksi ja lentoyhtiön

sakotusten pelossa pääsy lennolle johonkin EY-maahan, kunhan saadaan turvapaikanhakijoiden määrä vähenemään. Euroopan ihmisoikeussopimus, jolla on jo 40-vuotiset perinteet, sisältää tärkeitä säännöksiä koskien kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun kieltä (3 art.), perheen yhteyttä (8 art.) ja oikeutta tehokkaaseen oikeuskeinoon (13 art.), jotka uhkaavat jäädä huomiotta kehiteltäessä EY-maiden siirtolaisviranomaisten kesken eurooppalaista turvallisuutta. Totuuden nimessä on sanottava, että monet suunnitelmista ovat todella vasta kaavailujen asteella, ja useimmissa eurooppalaisessa maassa on esimerkiksi edelleen käytössä ihmisoikeusvaatimukset siedettävästi täyttävä menettely turvapaikkahakemusten tutkimiselle.

Uhkakuviin perustuva suhde ulkomaalaisiin on myös saamassa pelottavia poliittisia seurauksia, ja näistä seurauksista syyllistetään usein ulkomaalaisia itseään. Äskettäin Saksan parlamentissa oli todettu, että turvapaikanhakijoiden pääsy Saksaan on estettävä, sillä muuten äärioikeisto riistyy maassa hallinnasta ja Saksan yhteiskuntajärjestys uhkaa mureta. Tämän logiikan mukaan siis ulkomaalaiset ovat syyppäitä äärioikeiston nousuun ja yhteiskunnan epävarmuuteen — ja uusnatsit ovat siis oikeassa. Tällä tavoin oikeutetaan uudet hyökkäykset pakolaiskeskuksiin, sillä hyökkäyksethän tuottavat tulosta. Poliittisten johtajien suoraselkäinen esiintyminen ihmisoikeuksien ja jokaisen ihmisyksilön puolesta olisi saattanut hillitä uusnatseihin kohdistuneiden sympatioiden leviämistä. Saksan esimerkki osoittaa, että keskusteltaessa suhtautumisesta kolmansien maiden kansalaisiin EY:ssä ja ETA:ssa painiskellaan samalla demokration ja ihmisoikeuksien kannalta äärimmäisten kysymysten kanssa.

Suomi ja yhdyntävän Euroopan rajanvalvontakysymykset

Suomessa on ollut varsin defensiivinen suhtautuminen ulkomaalaisiin; eihän heitä täällä juurikaan ole ollut. Monikohan suomalainen on sisimmässään hyväksynyt sen tosiasian, että jos Suomeen uudenvuodenpäivänä ilmestyy ruotsinlaiva täynnä työtähakevia eurooppalaisia, Suomen viranomaisilla ei ole tähän nokan kopauttamista. Ainakaan tämä ei heijastu ulkomaalaislain uudistushankkeessa, jota eduskunta syksyn aikana käsittelee. Voitaisiin kuitenkin olettaa, että ETA-alueen vapaa liikkuvuus aiheuttaisi ainakin painetta teknisiin järjestelyihin ulkomaalaishallinnossa. Mutta näiden teknisten korjausten jälkeen ETA-alueen kansalaiset siirtyvät pitkälti kansallisen ulkomaalaispolitiikkamme vaikutusalueen ulkopuolelle.

Jäljelle jäävät ETA-alueen ulkopuolelta tulevat henkilöt. Ulkomaalaislain uudistuksessa ovat näkyvästi esillä aiemmin kuvatut turvallisuusnäkökohdat, ja uudistukset kohdistuvat ennenkaikkea turvapaikanhakijoihin. On myös esitetty, että kun Suomesta tulee EY:n jäsen, eteläisestä ja itäisestä rajastamme tulee EY:n ulkoraja, jota meillä on entistä suurempi velvollisuus valvoa. Tämä väite ontuu hieman, sillä jo nyt Suomella on pohjoismaisesta passintarkastussopimuksesta johtuvia tiettyjä kansainvälisiä velvoitteita valvoa rajojaan, ja on vaikea nähdä miksi EY:n ulkorajan valvonta olisi tätä dramaattisempi toimenpide.

Turvallisuus- ja rajanvalvontapainotteisia näkökohtia ulkomaalaispolitiikkaan on mm. sisäasiainministeri Mauri Pekkarinen valottanut 13.10.1992 puheessaan maanpuolustuskurssi 124:lle :

”Kansainvälinen kehitys on luonut sisäiselle turvallisuudellemme eräitä uhkatekijöitä, jotka ovat herättäneet huolta

myös kansalaisten keskuudessa. Julkinen keskustelu on keskittynyt erityisesti turvapaikanhakijoiden määrän kasvuun ja ulkomaalaisten tekemiin rikoksiin. Toisaalta on pelätty, että Suomen ja entisen Neuvostoliiton alueen välinen jyrkkä elintasokuilu johtaisi hallitsemattomaan pakolaisvirtaan tai organisoidun itärikollisuuden juurtumiseen maahamme. Myös erilaisten onnettomuuksien, erityisesti säteily- ja ympäristöonnettomuuksien, pelätään voivan ulottaa vaikutuksensa rajojen yli.”

Näistä lähtökohdista on lähdetty uudistamaan vielä varsin uutta ulkomaalaislakiamme. Kuten sisäasiainministeriö on julkisuudessaakin tuonut esille, lakiin ollaan esittämässä menettelyä, jossa nk. turvallisesta maasta tulevalle voitaisiin tehdä sisäasiainministeriössä heti kielteinen turvapaikkapäätös, ilman turvapaikkapuhuttelua, ilman minkäänlaista oikeuskeinoja, ja tällainen turvapaikanhakija voitaisiin välittömästi käännättää kotimaahansa. Tällä tavoin halutaan erityisesti estää suurten turvapaikanhakijamäärien tulo itärajamme yli. Valtioneuvosto määritteli, mitkä maat ovat näitä turvallisia maita.

Vaikka EY-maissakin puhutaan paljon perusteettomien turvapaikkahakemusten ongelmasta, missään maassa ei kuitenkaan ole kehdattu livetä yhtä kauas ihmisoikeussopimusten velvoitteista turvapaikkahakemusten käsittelyssä kuin mitä kaavailtu menettely merkitsisi. Pakolaissopimus ja Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus asettavat selkeän vaatimuksen tutkia jokaisen yksilön kohdalla saattaisiko hän joutua palautuksen yhteydessä vainon, kidutuksen tai julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun kohteeksi. Valtioneuvoston toteamus ulkomaalaisen kotimaan turvallisuudesta ei tätä velvoitetta poista. Myös UNHCR:n kanta ehdotetunlaiseen turvallisten mai-

den listojen käyttöön on ollut yksiselitteisen kielteinen.

Tässä yhteydessä on tärkeätä muistaa, että niin ulkomaalaislainsäädäntömme kuin muu poikkeuslainsäädäntö antaa tilanteessa, jossa maatamme uhkaa vakava vaara, mahdollisuuden poiketa ulkomaalaislain säännöksistä. Ulkomaalaislain 72 pykälässä todetaan nimenomaan, että valtioneuvostolla on sodan, sodan uhan tai muun vastaavan tilanteen perusteella mahdollisuus säätää poikkeusmenettelystä ulkomaalaisasioissa. Mutta poikkeusmenettelyn säätäminen lakiin normaalimenettelyksi tilanteessa, jossa maahamme saapuu nipinnapin 3 000 turvapaikanhakijaa vuodessa, on hätävarjelen liioittelua.

Suomi ja sen ulkomaalaislain muutoksia pian säätävä eduskunta ovat nyt tärkeässä ja mielenkiintoisessa taitekohdassa. ETA-sopimus avaa meille uusia kansainvälisiä näkymiä, samalla kun uudenlainen tietoisuus itärajamme takana olevista taloudellisista, sosiaalisista ja ympäristöongelmista saattaa helposti pelästyttää meidät sulkeutuneeseen ulkomaalais- ja pakolaispolitiikkaan. Malti ja suhteellisuudentaju ovat tässä tilanteessa varmasti paras apu. Ihmisoikeuksien syrjäyttäminen joltakin ryhmältä yhteiskun-

nassa varmuuden vuoksi, ettei vain tapahtuisi mitään tulevaisuudessa, etteivät pakolaiset vain vyöryisi tänne ensi vuonna tai viiden tai kymmenen vuoden kuluksi, osoittaisi että demokratiamme ja ihmisoikeuskulttuurimme ovat varsin häilyvällä pohjalla.

Suomen liittyminen Euroopan neuvostoon ja Euroopan ihmisoikeussopimukseen on nähtävä osoituksena siitä, että olemme varsin valmiita takaamaan ihmisoikeudet jokaiselle, riippumatta siitä onko hän Suomen, ETA-maan vai jonkin muun maan kansalainen. On tärkeää itsellemme, ettei tämä lähtökohta hälvene.

Tulevaisuuden ulkomaalaispolitiikan suuri haaste oikeudenmukaisen ja riittävän tehokkaan turvapaikkajärjestelmän ylläpitämisen ohella, on ihmisten liikkuvuuden hyväksyminen myös ETA-alueen ulkopuolelta, myös muuten kuin pakolaissyistä. Tietyn järjestäytyneen maahanmuuton salliminen on pitkällä tähtäimellä realistisempaa ja järkevämpää myös yhteiskunnan vakauden säilyttämiseksi kuin uhkakuvilla maalailu.

Alustus seminaarissa "Suomen ulkomaalaispolitiikka ja ihmisoikeudet", Eduskunta, 21.10.1992.

Ulkomaalaiset Suomessa — johdantoa immigraatio- historiaamme

Siirtolaisuustutkimus on keskittynyt Senimmäkseen emigraation, Suomesta ulkomaille suuntautuneen siirtolaisuuden tutkimukseen. Sen sijaan immigraatiosta, ulkomailta Suomeen suuntautuneesta siirtolaisuudesta on vaikea löytää edes ylimalkaisia perustietoja. Monelle lieneekin yllätys, että Suomessa on ollut jo 70 vuotta sitten enemmän ulkomaalaisia kuin nykyisin. Useimmat olettavat, että kyseessä oli vain Venäjän vallankumouksen aiheuttama poikkeuksellinen ilmiö, vaikka autonomian loppuaikana ulkomaalaisväestön määrä oli itse asiassa suurempi kuin koskaan itsenäisyyden aikana.

Enemmän kuin nykyisin

Ensimmäinen valtakunnallinen tilasto Suomen ulkomaalaisväestöstä on vasta vuoden 1920 lopulta. Tuolloin Suomessa asui 24 451 ulkomaiden kansalaista. Autonomian ajalta on tietoja suurimmissa kaupungeissa suoritetuista väestölaskennoista vuodesta 1870 alkaen. Neljässä suurimmassa kaupungissa (Helsinki, Viipuri, Turku ja Tampere) ulkomaalaisten yhteenlaskettu määrä kehittyi seuraavasti:

- 1890	11 213	- 1910	16 180
- 1900	14 346	- 1920	10 032

Kansalaisuusanomusten perusteella voidaan todeta, että 1800-luvulla ulkomaalaisista asui 31 % Helsingissä, 10 % Viipurissa ja 10 % Turussa (Miettinen 1959, 117). Suhde ei kuitenkaan vastaa näiden kaupunkien ulkomaalaisväestöjen osuutta väestölaskennoissa. Luvuista voisi päätellä, että koko Suomen ulkomaalaisväestön määrä lisääntyi ensimmäisen maailmansodan alkuun asti ja lieene ollut vuonna 1914 yli 40 000. Seuraavan neljän vuoden aikana ulkomaalaisia muutti ja karkoitettiin Suomesta todennäköisesti enemmän kuin heitä tuli maahan. Ensimmäiset Venäjän pakolaiset tulivat jo vuonna 1917, mutta suurimmillaan heidän määränsä oli vasta vuonna 1923. Tämän jälkeen ulkomaalaisväestömme määrä kääntyi pitkään laskuun, jota jatkui 1970-luvun alkuun saakka.

Suomessa vuonna 1920 asuneet ulkomaalaiset jakautuivat kansallisuutensa perusteella seuraavasti:

- venäläisiä	45,3 %
- virolaisia	3,8 %
-- muita suomensukuisia	15,4 %
- puolalaisia	2,7 %
- ukrainalaisia	1,0 %
- muita entisen Venäjän alamaisia	0,9 %
- ruotsalaisia	16,7 %
- norjalaisia	1,9 %
- tanskalaisia	1,6 %
- saksalaisia	6,7 %
- sveitsiläisiä	1,1 %

- italialaisia 0,5 %
- brittejä 0,8 %
- amerikkalaisia 0,5 %
- muita 1,0 %

Entisen Venäjän alamaisten osuus oli yhteensä 69,2 % eli huomattavasti vähemmän kuin autonomian aikana. Ryhmään sisältyvät myös lähes kaikki Suomen juutalaiset sekä islaminuskoiset taatarit.

Suomen kansalaisiksi

Erityinen Suomen kansalaisuus kehittyi vähitellen autonomian ensimmäisinä vuosikymmeninä. Pysyvästi Suomeen asettuneet ulkomaalaiset saivat Suomen kansalaisuuden yksinkertaisesti kirjoitautumalla henkikirjoille jollakin paikkakunnalla. Kaupungeissa heiltä edellytettiin porvarisoikeuksien anomista. Tämän jälkeen ulkomaalaiset (paitsi Venäjän alamaiset) vannoivat maaherran edessä uskollisuudenvalan. Keisarillisilla kierto-
kirjeillä määrättiin kuitenkin vuoteen 1832 mennessä, että kaikkien ulkomaalaisten oli anottava ensin keisarilta lupaa hyväksymiselleen Suomen kansalaisiksi. Tästä lähtien voidaan Suomen kansalaisuuden saaneet ulkomaalaiset todeta Se-

naatin ja Valtiosihteerinviraston pöytäkirjoista.

Kolmena sortovuonna ei hyväksytty ainuttakaan kansalaisuusanomusta. Venäläisten osalta taulukosta puuttuvat tiedot vuoteen 1858 saakka. Suuri osa Suomeen jääneistä venäläisistä oli entisiä sotilaita, joita varten oli erityiset säädökset. Venäläisistä talonpojista huomattava osa oli kotoisin Jaroslavin kuvernementista. Saksalaisista oli kolmannes preussilaisia, joiden jälkeen suunnilleen yhtä suurina ryhminä olivat Lyypekin, Hannoverin ja Hampurin kansalaiset sekä mecklenburgilaiset ja saksit. Vuoteen 1858 saakka osa kansalaistetuista oli "valeporvareita", jotka saattoivat asua koko ikänsä Venäjällä ja käytännössä vain ostivat porvarisoikeudet jossakin Suomen kaupungissa.

Itsenäisyyden aikana hyväksytyt kansalaisuusanomukset (etenkin ensimmäisten vuosien luvut ovat epätarkkoja):

-1918	800	-1926	250	-1934	319
-1919	630	-1927	323	-1935	459
-1920	780	-1928	294	-1936	448
-1921	432	-1929	335	-1937	405
-1922	332	-1930	335	-1938	417
-1923	233	-1931	350	-1939	408
-1924	159	-1932	412		
-1925	182	-1933	336		

Alustava tilasto vuosina 1832-1917 hyväksytyistä kansalaisuusanomuksista perhekunnittain entisen kansalaisuuden mukaan jaoteltuna.

Vuosina	Venäjä	Ruotsi	Saksa	muut	ei tietoa	yht.
1832-1839	1	60	83	61	-	205
1840-1849	1	203	109	69	1	383
1850-1859	47	149	69	25	11	301
1860-1869	162	140	87	23	2	414
1870-1879	215	172	78	52	1	518
1880-1889	155	217	74	52	1	499
1890-1899	178	359	110	96	2	745
1900-1909	31	283	54	63	1	432
1910-1917	-	97	17	28	-	142
Yht.	790	1680	681	469	19	3639

Ensimmäiset kolme vuotta olivat erityisen vilkasta aikaa, jonka jälkeen anomusten määrä laski vuoteen 1924 mennessä ja lähti sitten taas vähittäiseen nousuun. Entisen Venäjän alamaisten osuus oli 59–75 % ja ruotsalaisten osuus 9–16 %. Anomuksista hylättiin enimmillään jopa 31 %.

Huima lisäys autonomian ajan lukuihin verrattuna ei johdu ulkomaalaisten määrän lisääntymisestä vaan heidän asemansa heikentymisestä. Monet ulkomaalaiset, jotka autonomian aikana säilyttivät kansalaisuutensa sukupolvien ajan, tunsivat itsenäisyyden alussa olevansa pakotettuja anomaan Suomen kansalaisuutta. Esimerkiksi vuosina 1918–1939 Suomen kansalaisuuden saaneista sveitsiläisistä lähes kaikki olivat jo syntyneet Suomessa tai tulleet maahan autonomian aikana.

Viralliset tilastot alkavat vasta vuodesta 1928. Niissä on laskettu uskollisuudenvalan vannoneiden henkilöiden sekä heidän perheenjäsentensä yhteismäärä, joka on edellä esitettyjä lukuja 1,7–2,4 kertaa suurempi. Keskimääräiseksi perhekokoksi autonomian ajan kansalaisuusanomuksissa on arvioitu 2,3 henkilöä (Miettinen 1959, 36). Tämän mukaan vuosina 1832–1939 Suomen kansalaisuuden saaneiden henkilöiden kokonaismäärä saataisi olla jopa 30 000.

Esimerkiksi sveitsiläisten osuus autonomian aikana kansalaistetuista ulkomaalaisista oli 1,7 %. Vähintään kolmen kuukauden ajan Suomessa oleskeli noin 520 sveitsiläistä perhekuntaa (siirtolaista puolisoineen ja jälkeläisineen). Tämän perusteella voidaan olettaa, että autonomian aikana Suomessa oleskeli kaikkiaan 30 000 siirtolaista perheineen. Heistä neljännes viipyi maassa alle vuoden ja toinen neljännes 1–3 vuotta. Yli kolme vuotta Suomessa oleskelleista puolet jäi pysyvästi maahan.

Ammattilaisia avainaloilla

Venäläisiä lukuunottamatta ulkomaalaiset asettuivat yleensä suurimpiin kaupunkeihin. Vuonna 1890 viipurilaisista lähes 21 % oli ulkomaalaisia. Niinpä ammattijakautumassa korostuvat kauppiaat ja käsityöläiset. Lisäksi monilla kansallisuuksilla oli omat erikoisalansa, joilla he olivat avainasemassa. Vuonna 1858 ulkomaalaisen työvoiman osuus "taiteista riippuvaisessa teollisuudessa" oli 16 % (Estlander 1871, 36–37).

Sokeria valmistivat etenkin saksalaiset. Voimestarit olivat usein tanskalaisia. Juustonvalmistuksen Suomessa aloittivat sveitsiläiset, joiden osuus juustomestareista oli vielä vuonna 1938 lähes kolmannes. Sveitsiläiset olivat myös usein kondiittoreina; heistä tunnetuin, Karl Fazer, perusti yrityksensä vuonna 1891. Ruotsalaisista siirtolaisista huomattava osa toimi ravintoloitsijoina ja viinureina. Oluenpanijat olivat usein baijerilaisia, tunnetuimpana poikkeuksena venäläinen Nikolai Sinebrychoff. Lyypekkiläinen Paulig perusti kahvipanimon.

Lasinpuhaltajat olivat yleensä saksalaisia tai böömiläisiä. Arabian tehtaiden perustajat olivat ruotsalaisia. Norjalaiset (kuten Gutzeit) käynnistivät Kymenlaakson sahateollisuuden. Skotti Finlayson perusti puuvillakehräämönsä Tamperella vuonna 1828. Turussa perusti Rettig tupakkatehtaan. Suomen metalliteollisuutta kehittivät nimenomaan venäläiset tai Venäjällä asuneet ulkomaalaiset. Tunnetuimpia lyypekkiläisiä kauppiaita olivat Starckjohann ja Stockmann.

Erkki Pihkala on kiinnostanut huomiota siihen, ettei vieraan yritteliäisyyden, pääoman ja tietotaidon merkitystä Suomen teollistumiseen ja vientiin ole tiedostettu riittävästi (Pihkala 1971, 47). Jukka Mikkola totesi pro gradu -tutkielmaansa, että ulkomaalaisten omistamat teh-

taat vastasivat vuoden 1875 aikoihin suurimmasta osasta keramiikka-, tupakka- ja metalliteollisuuden tuotantoa (Mikkola 1983, 126).

Myös maamme kulttuurielämään ulkomaalaiset vaikuttivat monella tavalla. Sveitsiläisiä oli runsaasti kieltenopettajina ja kotiopettajattarina. Muusikot olivat yleensä saksalaisia, kuten Maamme-laulun säveltäjä Pacius.

Sopeutuminen

Monet nykyisin perisuomalaisina pidetyt suvut ja yritykset ovat vierasta alkupeirää. Sopeutuminen ja sulautuminen suomalaiseseen yhteiskuntaan on kuitenkin ollut niin nopeaa, etteivät ulkomaalaisten muodostamat siirtokunnat ja yhteisöt ole yleensä erottuneet. Tahän vaikuttaneita tekijöitä voi löytää useita:

1) Suomessa oli jo ennestään sekä ruotsinkielisellä väestönosalla että suomenkielisellä säätyläistöllä vieraskielisiä sukunimiä;

2) varsinkin 1930-luvulla korostettiin kansallista yhtenäisyyttä ja monia sukunimiä (etenkin venäläisiä) suomennettiin;

3) venäläiset ja skandinaavit liittyivät luonnollisesti ortodoksiin ja evankelisluterilaisiin seurakuntiin — katolilaiset, juutalaiset ja muslimit säilyttivät uskonnolliset erityispiirteensä, mutta vasta itsenäisyyden alkuvuosina ei-kristityt saivat uskonvapauden ja kansalaisoikeudet;

4) myöhäinen kaupungistuminen hajotti muodostumassa olleet ulkomaalaiskorttelit (kuten Järvenpään tataarien asuttaman Kinnarin);

5) kansainvälisimmät paikkakunnat (Viipuri, Kyyrölä, Terijoki) jäivät luovutetuille alueille ja niiden asukkaat hasijoitettiin;

6) viimeistään 1920-luvulla tiukentunut ulkomaalaispolitiikka alkoi vähentää

ulkomaalaisten määrää, minkä lisäksi jo Suomeen asettuneistakin ulkomaalaisista suhteellisen moni karkoitettiin tai muutti vapaaehtoisesti maasta. Ruotsissa oli toisen maailmansodan alkuun asti vähemmän ulkomaalaisia kuin Suomessa, mutta sota ja vaaran vuodet ajoivat ulkomaalaisia Suomesta pois ja monia Suomen sijasta Ruotsiin.

Tutkimustilanne

Pentti Miettisen pro gradu -tutkielma ja Dag Lindbergin laudaturtutkielma ovat tarjonneet toistaiseksi perusteellisimmat tiedot Suomen kansalaisuuden myöntämisestä ulkomaalaisille. Kumpikin tutkielma on kuitenkin rajoitettu autonomian aikaan. Dag Lindbergin hallussa on arvokas kortisto, joka sisältää tietoja kansalaistamispäätöksistä. Nyt Siirtolaisuusinstituuttiin ollaan kokoamassa rekisteriä, joka sisältää tiedot kaikista tunnetuista kansalaistamispäätöksistä eli viimeistään vuodesta 1832 ainakin vuoteen 1939 saakka.

Yleisemmin Suomessa oleskelleita ulkomaalaisia on käsitellyt Ellen Lehtovaara, jonka tutkielman pohjana ollut kortistoa säilytetään Turun maakunta-arkistossa. Sekin on, paitsi ajallisesti, myös alueellisesti rajoitettu Turun asujaimiston kuuluneisiin ulkomaalaisiin vuosina 1827–1853. Tavoitteeksi olisikin asetettava, että vähitellen koottaisiin Siirtolaisuusinstituutin emigranttirekisteriä vastaava immigranttirekisteri, joka sisältäisi tietoja kaikista Suomessa oleskelleista ulkomaalaisista mahdollisimman pitkältä ajalta. Tärkeimpiä lähteitä olisivat kansalaistamispäätösten ohella passiasiakirjat ja oleskelulupaluettelot.

Ulkomaalaisia koskevasta lainsäädännöstä on kirjoitettu useampia artikkeleita (Leo Mechelin, Osmo Jussila, Max Engman). Elämäkerrat ja muistelmat sekä

eräiden ammattialojen matriikkelit sisältävät runsaasti tietoja ulkomaalaisista yksilöinä. Muu kirjallisuus jakautuu joko alueellisesti (paikallishistoriikit) tai kansallisesti: Iyypekkiläisistä (Robert Schweitzer) ja sveitsiläisistä (Antero Leitzinger) on tehty perusteellista tutkimusta, minkä lisäksi kirjoituksia löytyy ainakin juutalaisista, tataareista, katolilaisista, venäläisistä, saksalaisista, ruotsalaisista ja italialaisista. Yhteisten perustietojen puute on kuitenkin vaikeuttanut yksittäisistä kansallisuuksista kiinnostuneiden tutkijoiden työtä ja kokonaisuuden hahmottamista.

Aikaisemmin pakolaisten ja siirtolaisten välillä ei tehty periaatteellista eroa; ulkomaalaiset muodostivat yhden kategorian riippumatta motiiveista tai matkustustavoista. Kun viime vuosina pakolaiskysymys on herättänyt laajaa huomiota, olisi syytä tarkastella samalla siirtolaisuutta. Suomessakin on jo vuosikymmenien takaa historiallista tietoa ja kokemusta kansainvälistymisestä sekä vieraista kulttuureista tulleiden ihmisten integroitumisesta. Mielikuva suljetusta yhteiskunnasta ja eristäytyneestä

kansasta on pitkälti sotienjälkeisen ajan myytti.

Foreigners in Finland – About Our Immigration History

English Summary

The general picture of Finland as a highly isolated country with xenophobic population is a myth. Until World War II, more foreigners lived in Finland than in Sweden, and in the early 1920s there were more foreigners in Finland than ever since. This was not only due to the refugees from Russia, since the foreign population seems to have been even greater before World War I, with probably over 40 000 foreigners living in Finland in 1914. Unfortunately, no numbers for the whole foreign population are known before 1920, but calculations can be made from the numbers known from the largest cities and from applications for citizenship. In the near future, a register of some 30 000 foreigners who received Finnish citizenship between 1832 and 1939 will be available for research at the Institute of Migration.

Kirjallisuus

- Estlander, C. G.:** Den finska konstens och industrins utveckling. Helsingfors 1871.
- Leitzinger, Antero:** Schweizer in Finnland. Helsinki 1991.
- Miettinen, Pentti:** Vuosina 1870–1905 Suomen kansalaisiksi tulleet ulkomaalaiset. Helsingin yliopiston Suomen ja Skandinavian historian pro gradu -tutkielma, 1959.
- Mikkola, Jukka:** Ulkomaalaisten omistama teollisuus Suomessa 1868–1879, Helsingin yliopiston

- Suomen ja Skandinavian historian pro gradu -tutkielma, 1983.
- Pihkala, Erkki:** Vierasmaalainen pääoma ja ammattitaito Suomessa autonomian ajan loppupuoliskolla. Kansantaloudellinen aikakauskirja 67 (1971), s. 42–47.
- Schweitzer, Robert:** Lübecker in Finnland. Helsinki 1991.

Millaista tutkimusta nyt tarvitaan?

Kun Siirtolaisuusinstituutti perustettiin vuonna 1974, siirtolaisuus tarkoitti käsitteenä lähinnä suomalaisten muutttoa Amerikkaan ja Ruotsiin. Sana siirtolaisuus tarkoittaa useimmiten vieläkin suomalaisten maastamuutttoa, vaikka Suomesta on viime vuosina tullut myöskin maahanmuuttomaa. Tätä kuvastaa vähän aikaa sitten tapahtunut siirtolaisuusväilytyksestä annetun lain kumoaminen ETA-sopimuksen vastaisena. Sen ensimmäisessä pykälässä määriteltiin siirtolaiseksi Suomen kansalainen, joka lähtee Suomesta toiseen maahan.

Ruotsissa "utlänning"-sanasta luovuttiin jo 60-luvun puolivälissä ja se korvattiin neutraalimmalla sanalla "invandra-re". Suomessa sen sijaan ulkomaalainen on säilynyt käsitteenä ja maahanmuuttaja-nimitys juurtuu hitaasti. Suomeen suuntautuvasta maahanmuutosta pakolaisuus on saanut suurimman huomion, ehkä siksi että pakolaisuus on avioitumisen ohella ollut muille kuin pohjoismaalaisille lähes ainoa keino saada asettua pysyvästi Suomeen. Vuodenvaihteessa tilanne kuitenkin muuttuu, kun ETA-sopimus astuu voimaan.

Lisääntyvä maahanmuuttajien määrä tuo esiin uusia tutkimustarpeita jo senkin takia, että viranomaiset tarvitsevat tutkimustietoa päätöksentekonsa tueksi. Siirtolaisuustutkimuksella, kun sillä tarkoitetaan suomalaisten maastamuutttoa, on selkeät perinteet maassamme, mutta tä-

mä ei päde muuttoliiketutkimukseen. Sana muuttoliiketutkimus pitää sisällään siirtolaisuus-, maahanmuutto- ja maastamuuttotutkimuksen. Pakolaistutkimus eriytyy helposti muusta muuttoliiketutkimuksesta omaksi alakseen, koska siihen liittyvät vahvasti etniset kysymykset. Muuttoliiketutkimuksen on oltava monitieteistä ja sen on perustuttava korkealatuiseen perustutkimukseen. Viranomaiset eivät saisi perustaa päätöksiään huihtaisten tehtyihin selvityksiin, vaan rima on pidettävä korkealla. Nopeitakin selvityksiä tarvitaan, mutta niiden on täytettävä tieteelliset perusvaatimukset.

Käytännön ongelmana on se, että muuttoliiketutkimus on hajallaan. Sitä tehdään monella taholla usein toisistaan tietämättä. Tutkijat ja laitokset luovat omat kontaktiverkostonsa. Koska tutkimusperinne on Suomessa nuori, ulkomaiset tutkimusyhteydet ovat ensiarvoisen tärkeitä. Hyödynnettäviä tutkimustuloksia löytyy jo Ruotsista hyllymetreittäin.

Tärkeintä on toimivan tutkijaverkoston luominen. Muuttoliiketutkija saattaa pahimmassa tapauksessa luulla itseään pioneeriksi, vaikka samaa tutkimusta on jo tehty tai on tekeillä muualla. On niukkojen resurssien tuhlaamista tutkia samaa asiaa moneen kertaan.

Tilanne on hiljalleen paranemassa, koska on ilmaantunut useita verkkonrakentajia, jotka jopa kilpailevat keske-

nään. Kilpailun seurauksena Eurooppaan on syntymässä kaksi laajaa verkostoa, mikä ei sinänsä ole haitaksi, jos linkki niiden välillä toimii. Ne ovat kuitenkin enemmän tai vähemmän päällekkäisiä. Suomessa olisi nyt tärkeää saada aikaan oma tutkijaverkosto, joka liittyisi kiinteästi muihin Pohjoismaihin, muuhun Eurooppaan ja viime kädessä koko maailmaan. Tämä tarve näkyy myös tutkimukselle myönnettävissä määrärahoissa. Mm. COST (Cooperation in Science and Technology) tukee verkostojen luomista, samaten NorFA ja Suomen Akatemia.

Siirtolaisuusinstituutti on jo muodostunut erääksi verkon solmukohdaksi. Koti- ja ulkomaisten kontaktien määrä lisääntyy koko ajan, ja instituutti on tuonut yhteen monta tutkijaa ja tutkimuslähdettä oman tutkimustoimintansa lisäksi. Instituutin kasvava rooli maahanmuuton tutkimuksessa luo myös toimintakuvan muutoksen. Tämä on Instituutin perussäännön seuraamista — kun maailma muuttuu, tutkimustarpeet muuttuvat. Aiemmin tutkittiin suomalaisten lähtösiirtolaisuutta, sitten tutkittiin paluumuuttoa, ja nyt on selkeä tarve tutkia maahanmuuttoa ja etnisiä kysymyksiä, koska yhä useampi Suomeen muuttava on täysin eri kulttuuripiiristä. Muutos ei merkitse suomalaisen siirtolaisuuden ja maassamuuton tutkimisen hylkäämistä, vaan tutkimustoiminnan laajentamista. Pääasiallisin este on luonnollisesti rahan puute. Ulkopuolinen rahoitus on yhä tiukemmassa, vaikka tarve kasvaa. Siirtolaisuusinstituutilla on hyvä perinteinen asema tilaustutkimusten tekijänä; se on toimittanut luotettavaa tutkimustietoa eri viranomaisille. Tälle pohjalle on hyvä perustaa etnisenkin tutkimus. Itä-Euroopan suuret poliittiset, taloudelliset ja sosiaaliset muutokset ovat aiheuttaneet suuria muuttovirtoja. Äärimmäinen esimerkki on Jugoslavian tilanne.

Maan hajottua osiin on arviolta 2,5 miljoonaa ihmistä joutunut jättämään kotinsa.

Pakolaisia on hyväksytty Suomeen moneen muuhun maahan verrattuna hyvin vähän. Heitä on tällä hetkellä Suomessa n. 4 600. Yleensäkin muuttopaine on patoutunut, koska kaikki läntiset teollisuusmaat ovat käytännöllisesti katsoen sulkeneet ovensa maahanmuuttajilta. Pohjois-Euroopassa entisen NL:n muuttopaine saattaa purkautua vuoden 1993 alussa, kun uusi passilaki astuu voimaan. Käytännössä mitään suurta siirtolaistulvaa naapurivaltioihin ei liene odotettavissa, koska kaikilla valtioilla on omat viisumimääräyksensä.

On hyvin tärkeää tutkia myös entisen Neuvostoliiton alueelta tulleiden muuttajien taustaa, muuton syitä, heidän elinolojaan ja sosiaalisia suhteitaan Suomessa sekä heidän arvojaan ja asenteitaan. Tutkimustietoa tarvitaan mm. siitä, miten eri muuttajaryhmät kohtaavat suomalaisen kulttuurin ja yhteiskunnan, ja miten tämä kytkeytyy eri taustamuuttajiin ja arvostuksiin sekä millainen rooli etnisellä identifiointimisella on sopeutumisessa uusiin oloihin.

Siirtolaisuusinstituutti on laatimassa Itä-Euroopan muuttoliikkeiden tutkimusohjelmaa, jonka piirissä käynnistetään monitieteisiä tutkimushankkeita. Instituutin tarkoitus ei ole pelkästään itse tutkia tätä aluetta, vaan myös luoda maan kattava tutkijaverkosto. Toivomme, että projektista kiinnostuneet ottavat yhteyttä Siirtolaisuusinstituuttiin:

Perinteinen siirtolaisuustutkimus, muuttoliikkeisiin liittyvä etninen tutkimus ja Itä-Euroopan muuttoliiketutkimus ovatkin kolme tärkeää Siirtolaisuusinstituutin tutkimustoiminnan tukipilaria lähitulevaisuudessa.

Krister Björklund

States, Societies and Individuals In a World of Migration and Global Change

Tallinn, Estonia, August 19–23, 1993

Call for Papers

A conference on the influence of the new migration movements on states and societies, convened by the *International Council on Communication and Migration* in cooperation with *Estonian Academy of Sciences* and the *Commission for UNESCO*.

The main aim of the conference will be to realize the mandate of the International Council for Communication and Migration to follow up on developments since the 1988 "Conference on the Role of the Media in Communicating Human Rights to Migrant Workers" held under UNESCO patronage in Lausanne, Switzerland.

Estonia has been selected as the venue of the conference due to the new challenges which the collapse of the Soviet system has created for securing the basic rights of immigrants in that region. The conference will be international in scope, however, including papers and working sessions on developments in the West and the Third World related to the conference panel topics, i.e.

- migration and the application of human rights norms
 - migration and the economy
- the media's role in communicating immigrant rights
- the nationality issue: citizens, immigrants and others

Papers of 20 to 30 minutes duration are invited by scholars reporting on recent research or research in progress as well as outlining new areas for study. Interventions by NGO representatives and civil servants are also invited. The conference committee will allocate travel subsidies and make selections for publication based on the quality of the papers and their relevance to the conference themes.

A single page outline should be submitted by January 30th, 1993, to

Mr. Ahti Tolvanen
Conference Coordinator
Tulusuonkuja 1 H 44
00930 Helsinki
FINLAND

Mayme Sevander with Laurie Hertzl: They took my father. A story of idealism and betrayal. USA 1992, 190 p.

Juuret Suomessa 1992 juhlavuoden myötä ulko-suomalaisen kiinnostus omaan identiteettiin on virinnyt voimakkaampana kuin ennen. Tämä näkyy myös taiteen alalla. Siirtolaiskirjallisuuskin kokee parhaillaan pientä boomia. Moni haluaa kirjoittaa omakohtaisista kokemuksistaan tai vanhempiensa vaihelsta – vaihtelevin tuloksin.

Yhdysvalloissa on julkaistu paljon siirtolaiskirjallisuutta joko pienten kustantamojen turvin taikka omakustanteina. Uusimmat kirjat ovat yleensä englanniksi, koska lukijakunta yhä harvemmin osaa suomea. Tämä siirtolaiskirjallisuus jakaantuu useaan aihepiiriin; suosittuja ovat sekä proosa että runous. Moni kirja onkin enemmän terapeutista juurten etsintää kuin kirjallisuutta taiteena. Harva kestää vertailun esimerkiksi Lars Sundin "Colorado Avenuen" kanssa. Ehkä tästä syystä suuret kustantajat ovatkin usein vieroksuneet tällaista kirjallisuutta.

Eräs mielenkiintoinen ja traaginen vaihe Suomen siirtolaishistoriassa on Karjalan utopiasirtolaisuus. Vuoden 1929 laman aikana moni uskoi löytävänsä paremman tulevaisuuden uudesta neuvostovaltiosta, ja innokkaita lähtijöitä oli kymmeniä tuhansia sekä Euroopasta että Amerikasta. Tässä joukossa oli erityisen paljon suomalaisia. Neuvostoliit toon muutti Yhdysvalloista ja Kanadasta noin 6 000–8 000 suomalaista ja Suomesta ehkä 10 000–15 000. Moni pettyi koviin oloihin Neuvostoliitossa, ja on arvioitu, että jopa puolet amerikkansuomalaisista palasi takaisin kokemuksistaan järkyttäneinä.

Tänä vuonna on ilmestynyt ainakin kaksi eri kustantajan julkaisemaa kirjaa, jotka käsittelevät samaa aihetta: Toisen on kirjoittanut Duluthilainen Anita Middleton ja toisen Mayme Sevander, joka on kotoisin Petrosavodskista. Sevanderin kirjan nimi on kuvaava: "They Took My Father". Apukirjailijana on toiminut Laurie Hertzl.

Kirjan tapahtumat sijoittuvat pääasiassa Stalinin sortovuosiin ennen ja jälkeen maailmansotien. Sevander kertoo, miten hänen isänsä, Oscar Corgan, nuorena miehenä muutti Yhdysvaltoihin ja ryhtyi kommunistisen työväenliikkeen aktivistiksi useiden suomalaisten tapaan. Työväenliikkeellä oli vahva asema siirtolaisten keskuudessa. Suomalaiset siirtolaiset jakaantuivat kahteen pääleiriin, "church finns" ja "red finns", konservatiiveihin ja radikaaleihin.

Corganin perhe toimi työväenpuolueen palveluksessa monilla paikkakunnilla Yhdysvalloissa pää-

tyen lopulta New Yorkiin. Siellä oli perustettu Neuvosto-Karjalan Tekninen Apu -niminen organisaatio amerikkansuomalaisten värväämiseksi työvoimaa kipeästi tarvitsevaan Neuvostoliittoon. Oscar Corganin pääasiallinen tehtävä oli auttaa amerikkansuomalaisia muuttamaan Neuvostokarjalaan luomaan uutta yhteiskuntaa.

Aatteelleen uskollisena Corganit muuttivat Petrosavodskiin muiden perässä melko myöhäisessä vaiheessa. Monet olivat jo saaneet tarpeekseen ja palanneet. Olot yhdyskunnassa paranivat vähitellen kunnes Stalinin vainot alkoivat. Vainot keskittyivät etnisiin vähemmistöihin, ja kirjan mukaan erityisesti suomalaisiin. Oscar Corgan vietiin kotoa eräänä yönä, eikä hänen kohtalostaan saatu tietoa lähes kuuteenkymmeneen vuoteen. Sevander kuvaa omien kokemuksien kautta yhdyskunnan epätoivoa, ahdistusta ja pelkoa unohtamatta kuitenkin yhteisiä ihanteita. "Kansan vihollisten" omaisetkin joutuivat vainon kohteeksi, ja Corganin perhe pakkosiirrettiin. Sotien aikana puna-armeijaan kelpasivat myös siirtolaiset, ja kirjassa on mieleenkiintoisesti kuvattu sitä, miten siirtokunta solidaisoitui Neuvostoliiton kanssa.

Stalinin kuoleman jälkeinen aika jätetään kirjailijan elämänvaiheiden kautta loppujaksossa vähemmälle huomiolle, teksti keskittyy 30-luvulle. Vilmeiset sivut yhdessä johdannon kanssa tuovat mielenkiintoisen perspektiivin kertomukseen; Mayme Sevander ei nimittäin ole vakuuttunut kapitalismin ihanuudesta, vaikka Neuvostoliitto kohteli häntä ja hänen omaisiaan raa'asti. Hän on pysynyt lapsuutensa sosialismin ihanteille uskollisena, joten kertomus ei ole kommunismivihan värittämä.

Valltettavasti siirtolaisyhdyskunnan arki jää vähälle huomiolle ja henkilökuvat siten pinnallisiksi. Lukija jää miettimään millaista elämä mahtoi siellä olla; mitä työtä he tekivät, mitkä olivat yhteydet venäläisiin, mikä täytti siirtolaisen päivät? Tämän tyyppiseltä muistelmateokselta on turha vaatia suurempia kaunokirjallisia arvoja, sen ansiot on haettava dokumentointipuolelta.

On mahdotonta saada selville Neuvostoliittoon lähteneiden suomalaisten määrää kaksivaiheisen tai laittoman muuton takia. Tämä muutto on kuitenkin tärkeä osa lähihistoriaamme ja kuvastaa myös nuoren valtion yhteiskunnallisia ristiriitoja ja ongelmia. Sevanderin ja Hertzelin "They took my father" valottaa hyvin mielenkiintoista siirtolaisuuden vaihetta, joka helposti jää muun siirtolaisuuden varjoon. Toivottavasti jokin kustantamo intoutuisi suomentamaan sen.

Krister Björklund

Augustin Barbara: Marriage Across Frontiers. Multilingual Matters Ltd., Clevedon & Philadelphia. Bristol 1989, p. 213.

A Finnish woman in the arms of a foreign man: It is still such a rare sight in our streets that one cannot help noticing it and falling prey to feelings which are difficult to analyse...

But this is only a striking visual image of a far more universal and significant phenomenon: due to the 'planet-isation' brought about by changes in our world, more and more marriages are bringing together partners from different nationalities, cultures, races and religions.

The number of foreigners in Finland is small. At present a little over 40 000, or only 0.7 percent of the population. At the end of 1991, 9 000 of the immigrants had come from the ex-Sovjet Union, 5 000 from Asia, and 3 500 were born in North America, 2 500 in Africa, and 800 in Latin America. The Asian and African ratio has grown the fastest since 1989.

Census material (1985) shows that the vast majority of married foreigners - 81 percent of the men and 85 percent of the women - are wedded to Finns. The socio-economic status of foreigners at work in all age groups is higher than the average for Finns. Nevertheless, we find an ethnic hierarchy among the foreigners, and for example, Southern Europeans and Africans more often have lower socio-economic status, and they tend to start in occupations that do not correspond to their training. Many of them have moved upwards with age and time of stay in Finland.

Overall, mixed-marriage couples are certainly not without their problems: there is first of all the area of understanding between partners; but then there is a question of integration into society, acceptance of those around, the difficulties experienced by their children in finding their own identity.

So far, not much has been written on mixed marriages in international contexts, a study of this phenomenon in all its variety, complexity and richness has long been overdue. Augustin Barbara has filled this gap by an interesting book 'Marriages

across frontiers' based on exhaustive case studies and search of the literature. As suggested by the title this is a world wide comparative study.

Part one describes the choice of the other pointing out that a few decades ago fear of the foreign person was being expressed, when a new partner came from a neighbouring village. Indeed, in Finland the majority of marriages have always come into being within a limited geographical range. The opposition from the Finnish world to mixed marriages is nothing new, nor is one-sided. It may have its roots in the history of Finland, in the wars and battles. The foreign partner goes through a sort of entrance examination in official institutions and in family.

Daily communication can be the cause of countless ambiguities and even conflicts to varying extents. It needs to be accompanied by an overall detailed study of the mental structures of the culture in question. Specific marriage practices, cooking and lifestyle, and becoming parents all are sensitive issues in mixed marriages. For example, approval of various customs, habits, rituals, rules, morals and the culture of another person does not come automatically. A mixed couple in which two intellectuals are brought together will perhaps find a harmonious way of a life as a result of the sometimes easier mastery of certain situations. The sexual aspect of the encounter is important. Alongside different sexual languages which can be identified objectively there is also a whole realm of fantasy about the sexuality of the other.

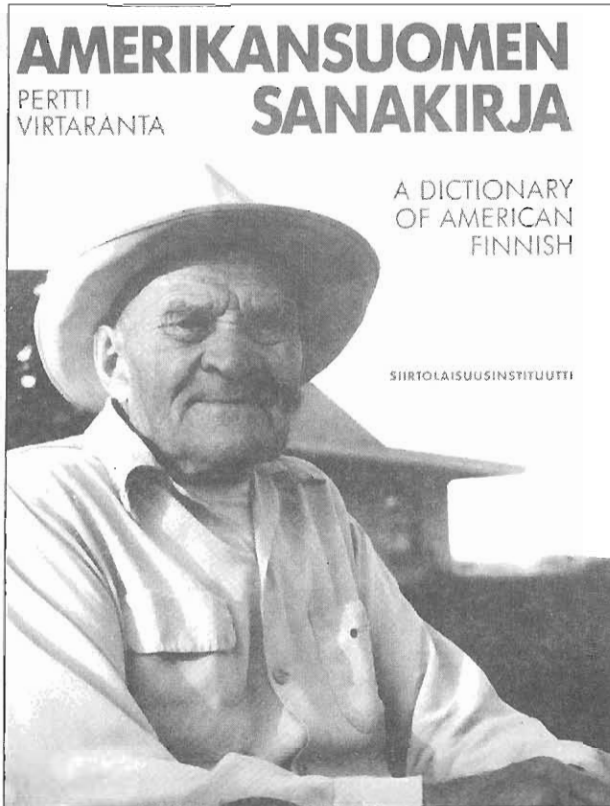
According to the ingenious text of Barbara, mixed marriages confront society with the problem of their identity, and this type of marriage always has had its political aspects. States are not very happy about encouraging mixed marriages. By this lack of trust from the legal point of view, states reveal the real distances or differences that exist in these marriages. Evidently, this book touches on some of the highlights of marriages in cross-cultural perspectives, and gives a lot of ideas to be considered in the Finnish society.

Timo Virtanen

"Tien sivu oli luusi, se troki ajo sinne kolsiin..."

Hänti sanapuuki

lahjaksi tai pukinkonttiin!

Suoramyyntihinta FIM 200 / US\$ 50.00

Tilaukset osoitteella: Siirtolaisuusinstituutti, Piispankatu 3,
20500 Turku, puh. 921-317 536

*Hyvää Joulua ja Onnellista Uutta Vuotta!
God Jul och Gott Nytt År!
Merry Christmas and a Happy New Year!*